

Energetsko siromaštvo

Kegalj, Suzana

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:620168>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Suzana Kegalj

ENERGETSKO SIROMAŠTVO

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Suzana Kegalj

ENERGETSKO SIROMAŠTVO

ZAVRŠNI RAD

Mentorica: prof. dr. sc. Olja Družić Ljubotina

Zagreb, 2024.

ENERGETSKO SIROMAŠTVO

Sažetak: *Energetsko siromaštvo, kao specifičan oblik siromaštva, predstavlja kompleksan, multidimenzionalan problem s kojim se suočavaju brojne države članice Europske unije. Hrvatska, kao jedna od njih, zadnjih desetak godina pokušava pronaći najbolji odgovor u borbi protiv energetske siromaštva donoseći nove i revidirajući stare zakonske i podzakonske akte te strateške planove. U Hrvatskoj su još uvijek najzastupljenije mjere financijske pomoći energetske ugroženim građanima, dok mjere povećanja energetske učinkovitosti tek bivaju prepoznate kao značajne i učinkovite. Problem predstavlja nedostatak jedinstvene nacionalne definicije i sustava mjerenja energetske siromaštva što otežava prikaz realnog stanja stvari i mogućnost obuhvaćanja svih energetske siromašnih kućanstava mjerama pomoći. Profesija socijalnog rada igra važnu ulogu u prevenciji i prepoznavanju energetske siromaštva te implementaciji mjera suzbijanja energetske siromaštva. Cilj ovog rada je prikazati kompleksnost problema energetske siromaštva, dosadašnja djelovanja Europske unije, Hrvatske i Grada Zagreba u svrhu njegovog suzbijanja te mjesto profesije socijalnog rada u borbi protiv energetske siromaštva.*

Ključne riječi: energetsko siromaštvo, pokazatelji energetske siromaštva, energetska učinkovitost, socijalni rad

ENERGY POVERTY

Abstract: *Energy poverty, as a specific form of poverty, represents a complex and multidimensional problem faced by numerous member states of the European Union. Over the past decade, Croatia has been trying to find the best solution in the fight against energy poverty by introducing new and revising old legal and regulatory acts and strategic plans. In Croatia, the most prevalent helpful measures are those of financial assistance for the energy poor citizens, while proposals to increase energy efficiency are just starting to become recognized as meaningful and efficient. The problem is the lack of a unified national definition and measurement system for energy poverty, which makes it difficult to depict the real situation and encompass all energy-poor households with assistance measures. The social work profession plays an important role in the prevention and identification of energy poverty, as well as in the implementation of measures designed to alleviate energy poverty. The aim of this paper is to show the complexity of the issue of energy poverty, the actions taken by the European Union, Croatia and the City of Zagreb so far to combat it, and the role that the social work profession has in the fight against energy poverty.*

Keywords: energy poverty, energy poverty indicators, energy efficiency, social work

Izjava o autorstvu rada

Ovime potvrđujem da sam osobno napisao/la rad: Energetsko siromaštvo i da sam njegova autorica. Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (bilo da su u pitanju mrežni izvori, udžbenici, knjige, znanstveni, stručni ili popularni članci) u radu su jasno označeni kao takvi te adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Suzana Kegalj

Datum: 03.08.2024.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. OKVIR PROBLEMA ENERGETSKOG SIROMAŠTVA	2
4. STANJE I DJELOVANJE REPUBLIKE HRVATSKE NA PODRUČJU ENERGETSKOG SIROMAŠTVA	11
5. NADSTANDARD GRADA ZAGREBA	18
6. MJERE I PRAKSE U SUZBIJANJU ENERGETSKOG SIROMAŠTVA	20
7. DJELOVANJE SOCIJALNIH RADNIKA U BORBI PROTIV ENERGETSKOG SIROMAŠTVA	21
8. ZAKLJUČAK	22
9. LITERATURA	23

1. UVOD

Energetsko siromaštvo kao višedimenzionalan i međusektorski problem s kojim se suočava značajan broj kućanstava na području Europske unije rastući je problem čiji se intenzitet pojačao uslijed posljedica pandemije COVID-19 i Rusko-ukrajinskog rata (Gradska skupština Grada Zagreba, 2023). Na području Europske unije ne postoji jedinstvena definicija energetskog siromaštva niti jedinstven način mjerenja navedenog fenomena (Rogulj i sur., 2021). Najnovija Direktiva (EU) 2023/1791 Europskog parlamenta i Vijeća od 13. rujna 2023. o energetske učinkovitosti i izmjeni Uredbe (EU) 2023/955 pobliže objašnjava energetsko siromaštvo nudeći sljedeću definiciju kao referentni okvir državama članicama: „Energetsko siromaštvo znači da kućanstvo nema pristup osnovnim energetske uslugama, pri čemu se takvim uslugama osiguravaju osnovne razine i pristojan životni i zdravstveni standard, uključujući odgovarajuće grijanje, toplu vodu, hlađenje, rasvjetu i energiju za napajanje kućanskih uređaja, u relevantnom nacionalnom kontekstu, postojećim nacionalnim socijalnim politikama i ostalim relevantnim nacionalnim politikama, što je uzrokovano kombinacijom čimbenika, uključujući barem cjenovnu nepristupačnost, nedovoljan raspoloživi dohodak, visoke izdatke za energiju i lošu energetske učinkovitost domova.“ (Direktiva (EU) 2023/1791, čl.2). Energetsko siromaštvo kao specifični oblik siromaštva odlikuje se određenim specifičnostima u karakteru koje se tijekom njegovog proučavanja moraju uzeti u obzir tj. ne smije se zanemariti socio-demografska dimenzija, geografska dimenzija (Grdenić i sur., 2020), klimatski čimbenici te povijesni, politički, kulturološki i naposljetku regionalni kontekst (Živčić i sur., 2017). Brojne su negativne posljedice energetskog siromaštva kako na samu ranjivu populaciju tako i na šire društvo pri čemu se narušava kvaliteta života, opća dobrobit i zdravlje, veća je vjerojatnost pojavnosti socijalne izolacije te je manja mogućnost produktivnog djelovanja ugrožene populacije (Europski parlament, 2023; Ured pučke pravobraniteljice, 2024). Pokazatelji energetskog siromaštva snažno koreliraju s lošim zdravstvenim stanjem, češćim korištenjem zdravstvenih usluga i češćom konzumacijom lijekova (Marí-Dell’Olmo i sur., 2022) što pretvara energetsko siromaštvo u javnozdravstveni problem i problem sustava socijalne skrbi. S obzirom na činjenicu nepostojanja općeprihvaćene nacionalne definicije i pokazatelja energetskog siromaštva na području Republike Hrvatske, pri analizi i zaključivanju se uzimaju podaci Državnog zavoda za statistiku prema kojima je u 2023. godini stopa rizika od siromaštva za Hrvatsku iznosila 19,3%, dok je postotak osoba u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti bio 20,7% (Državni zavod za statistiku, 2024). U hrvatskom zakonodavstvu pronalazimo pojam ugroženog kupca čiji je status definiran u sklopu Zakona o energiji (NN 68/18) te pojam zaštićenog kupca koji se nalazi u Uredbi o kriterijima za stjecanje statusa zaštićenog kupca u uvjetima kriznih stanja u opskrbi plinom (NN 65/15). U sklopu Zakona o socijalnoj skrbi kao najbitnija prava koja mogu ostvariti (energetski) siromašna kućanstva izdvajaju se: pravo na naknadu za troškove stanovanja, podmirenje troškova ogrijeva koje čini sastavni dio troškova stanovanja te jednokratna naknada (NN 156/23). U navedenom kontekstu ističe se djelovanje Grada Zagreba koji brojnim projektima već narednih par godina radi na prepoznavanju i suzbijanju energetskog siromaštva te donosi najnoviji Program suzbijanja energetskog siromaštva na području Grada Zagreba za razdoblje do 2030. godine (Gradska skupština Grada Zagreba, 2023) kao prvi program suzbijanja energetskog siromaštva na razini grada na području Republike Hrvatske. Kvalitetna, učinkovita i održiva politika borbe protiv energetskog siromaštva treba se sastojati od jasno naznačenog jedinstvenog okvira mjerenja i pristupa energetske siromaštvu, uravnotežene kombinacije dugoročnih i kratkoročnih mjera,

uključenosti lokalnih i regionalnih aktera u kreiranje i provedbu politika i mjera borbe protiv energetske siromaštva, kampanja kojima se informiraju i educiraju građani s ciljem promjene ponašanja te uvažavanja činjenice da je jedno od glavnih načela tijekom borbe protiv energetske siromaštva osiguranje pravedne raspodjele troškova provođenja navedenih mjera (Grdenić i sur., 2020). Značajnu ulogu u navedenom procesu imaju socijalni radnici koji kao stručnjaci razumiju socijalnu dimenziju problema energetske siromaštva te prepoznaju potrebe, resurse, prilike i moguće izazove tijekom procesa borbe protiv energetske siromaštva (Rogulj i sur., 2021).

2. OKVIR PROBLEMA ENERGETSKOG SIROMAŠTVA

Energetsko siromaštvo je specifičan oblik siromaštva (Ured pučke pravobraniteljice, 2024) koji predstavlja multidimenzionalan i međusektorski problem (Getaldić i sur., 2020). Na području Europske unije ne postoji univerzalna definicija energetske siromaštva što onemogućava analizu i usporedbu dobivenih podataka između država članica (Živčić i sur., 2016). Definiranje energetske siromaštva je ostavljeno na zadatak zemljama članicama, s obzirom na specifičnosti s kojima se svaka od njih susreće, stoga možemo govoriti o prisutnosti nužnog varijabiliteta među definicijama (Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine, 2021). Sam korijen problema nemogućnosti usvajanja jedinstvene definicije kreće od činjenice kako ne postoji objektivna referenca koja bi označavala što čini ispunjenje minimalne razine osnovnih energetske potreba. Kako u literaturi ne postoji univerzalno prihvaćena „košarica osnovnih energetske usluga“ niti postojanje općeprihvaćenog minimuma koji se mora zadovoljiti za svaku pojedinačnu energetske uslugu prisutan je trend proizvoljnog utvrđivanja potrebne minimalne razine energetske usluga kojima bi se zadovoljile osnovne ljudske potrebe i osigurao dostojanstven život (ovisno o geografskom položaju i kulturi kojoj pripada populacija) (Culver, 2017). Bez obzira na manjak konsenzusa oko zajedničke definicije, u stručnoj literaturi i dokumentima tijela Europske unije navodi se nekoliko formulacija i objašnjenja energetske siromaštva. Prvu mjerljivu definiciju nudi još 1991. godine Boardman prema kojoj se kućanstvo vodi kao energetske siromašno ukoliko mora izdvojiti više od 10% svojih prihoda za održanje adekvatne razine energetske usluga (Boardman, 1991; prema Grdenić i sur., 2020). Navedena definicija se odnosi na postizanje zadovoljavajuće razine šireg spektra energetske usluga od grijanja, tople vode, kuhanja do rasvjete (Živčić i sur., 2016). U okviru ove definicije u obzir se uzima nekoliko faktora:

1. visina temperature u prostoru u kojem se boravi i ostalim prostorijama doma pri čemu se kao standardna temperatura uzima ona preporučena od Svjetske zdravstvene organizacije te iznosi 21°C za prostorije u kojima se živi i boravi i 18°C za ostatak doma u kojem se aktivno ne biva,
2. vrijeme korištenja grijanja pri čemu se očekuje da si kućanstvo može osigurati minimalno devet sati grijanja u jednom danu (ako je riječ o osobama koje su radno aktivne ili pohađaju neki oblik cjelodnevne edukacije) ili 16 sati grijanja u jednom danu (ako se boravi u domu cijeli dan),
3. sve prostorije doma,
4. razinu potrošnje energije za sve energetske usluge u kućanstvu (Boardman, 1991 i Boardman, 2009; prema Živčić i sur., 2016).

Boardman se u svojem radu osvrće i na tri elementa čije međudjelovanje utječe na pojavnost energetske siromaštva te kao takve navodi: niske prihode kućanstva (koji su povezani sa pojmom siromaštva općenito), visoke cijene energije (zbog prvenstvene uporabe fosilnih goriva) i nisku razinu energetske učinkovitosti (nastalu kao posljedicu loše izolacije te korištenja zastarjelih i neučinkovitih sustava grijanja). Slijedom navedenog razrađuju se tri dimenzije energetske siromaštva ovisno o njegovom glavnom uzroku nastanka: energetske siromaštvo uzrokovano niskim, nedostatnim prihodima, energetske siromaštvo proizašlo iz visokih energetske troškova kućanstva te energetske siromaštvo kao rezultat visokih cijena energije (1991; prema Burlinson i sur, 2018; prema Grdenić, 2020). Istu bazičnu podjelu uzroka energetske siromaštva nudi Europska komisija u svojoj Preporuci Komisije (EU) 2023/2407 od 20. listopada 2023. o energetske siromaštva gdje navodi niska primanja, visoke rashode za energiju te nisku energetske učinkovitost zgrada i uređaja kao glavne čimbenike nastanka energetske siromaštva (Preporuka Komsije (EU) 2023/2407, 2023).

Često navođena relativna definicija energetske siromaštva je ona Buzarovskog (2007) koja ima širi fokus, stavljajući u prvi plan nemogućnost zadovoljavanja osnovnih energetske potreba i osiguranja nužne temperature kućanstva na onoj razini koja je društveno i materijalno prihvaćena i potrebna što rezultira ugroženim zdravljem (fizičkim i mentalnim) te nemogućnošću aktivnog sudjelovanja u zajednici (Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine, 2021). Uz navedeno, potrebno je navesti i kvantitativnu definiciju proizašlu iz pokazatelja niskih prihoda i visokih troškova (*eng. Low Income High Costs, LIHC*) koja kaže kako je energetske siromašno ono kućanstvo koje ima troškove energije iznad nacionalnog prosjeka te ako je preostali prihod kućanstva, nakon podmirenih troškova energije, ispod službene granice siromaštva (Hills, 2012; prema Robić, 2016). Prema pokazatelju standarda minimalnog prihoda (*eng. Minimum income standard, MIS*) kućanstvo će se kategorizirati kao energetske siromašno ukoliko nakon zadovoljenja osnovnih životnih potreba ostatak prihoda nije dostatan za podmirenje troškova vezanih za energiju (Moore 2012; prema Grdenić i sur., 2020).

U literaturi se navode četiri kategorije indikatora energetske siromaštva:

1. subjektivna kvalitativna procjena osoba koje žive kućanstvu (npr. „Ne mogu si priuštiti korištenje tople vode više od jednom tjedno.“, „Ne mogu si priuštiti korištenje svjetla tijekom noći.“ itd.),
2. subjektivna kvalitativna procjena stručnjaka (u ovom kontekstu veliku ulogu mogli bi odigrati socijalni radnici),
3. objektivni indikatori koji se ne temelje na troškovima (npr. prisutnost plijesni u kući, propuha, vlage, niske/visoke temperature i sl.) i
4. indikatori temeljeni na troškovima (npr. postotak troškova za električnu energiju/toplinsku energiju u prihodima) (Schuessler, 2014; prema Rogulj i sur., 2021).

U svrhu što bolje identifikacije energetske siromaštva i razumijevanja njegovog karaktera Culver (2017) navodi četiri moguća načina mjerenja. Kao prvi se izdvaja sagledavanje (ne)postojanja pristupa energiji. Kod navedenog načina mjerenja razlikuju se dvije kategorije tj. postoji li pristup električnoj energiji te postoji li pristup modernim sustavima za kuhanje (kod kojih se koristi plin, električna energija, bioplin ili biomasa). Kao glavni nedostatak navedenog pristupa mjerenja izdvaja se činjenica manjka fokusa na kvalitetu energije i

zanemarivanje elemenata dostupnosti, pouzdanosti, primjerenosti, pristupačnosti, praktičnosti i sigurnosti energije (Bhatia i Angelou, 2015; prema Culver, 2017). Drugi po redu pristup mjerenja uzima u obzir razinu potrošnje bilo da je riječ o energiji ili prihodu na energiju/energetske usluge. Manjak ovog pristupa očituje se u činjenici nepostojanja konsenzusa oko linije energetske siromaštva (Culver, 2017). Treći način mjerenja usredotočuje se na učinke energetske siromaštva u četiri domene: na području zdravlja (npr. kolika je stopa oboljelih od respiratornih bolesti u energetske siromašnim kućanstvima), okoliša (npr. kolika je stopa deforestacije), smanjenih mogućnosti (u sferi obrazovanja i produktivnog djelovanja) i nepostojanja izbora (nedostatak izbora u pristupu odgovarajućim, pristupačnim, pouzdanim, kvalitetnim, sigurnim i ekološki prihvatljivim energetskekim uslugama). Kod navedenog tipa mjerenja kao problem se javlja otežanosti pri valjanom mjerenju i brojevnom prikazu učinaka energetske siromaštva (postoji niz ostalih činitelja koji utječu na navedene potkategorije) (Culver, 2017). Posljednji vid mjerenja energetske siromaštva odnosi se na kvalitetu isporučene energije/energetskih usluga. Riječ je o najnaprednijem načinu mjerenja koji naglašava kako je za kategoriziranje određenog kućanstva kao energetske siromašnog nužno uzeti u obzir ima li isporučena energija zadovoljene određene kriterije i svojstva te se tek nakon postizanja zadovoljavajuće razine kvalitete može govoriti o zaista pruženoj energetskej usluzi (Culver, 2017).

Kada se sagledavaju definicije i tumačenja tijela Europske unije potrebno je spomenuti onu Europske komisije u sklopu Preporuke o energetske siromaštva (2020/1563) koja energetske siromaštvo opisuje kao situaciju nepostojanja pristupa temeljnim energetskekim uslugama u koje se ubrajaju rasvjeta, energija potrebna za rad kućanskih uređaja, grijanje i hlađenje. Uz navedeno, navode se i tri glavna pokazatelja: nemogućnost održavanja adekvatne temperature kućanstva, prisutnost neplaćenih računa vezanih uz energiju te postojanje prokišnjavanja krova, vlage (u zidovima, podovima ili temeljima) te truleži (na podu ili kod prozora) (Europska komisija, 2020). Zadnje relevantne podatke o pokazateljima energetske siromaštva nudi Savjetodavni centar za energetske siromaštvo (*eng. Energy Poverty Advisory Hub, EPAH*) koji u sklopu svojeg dokumenta navodi 21 različitih indikatora (pri čemu se kao primarni pokazatelji uzimaju prva četiri): kašnjenje s plaćanjem računa za energiju, tzv. M/2 pokazatelj koji predstavlja niski apsolutni iznos izdataka za energiju, tzv. 2M pokazatelj koji se odnosi na visok udio troškova za energiju u odnosu na dohodak, nemogućnost održanja temperature doma na odgovarajućoj razini, cijena lož ulja, cijena biomase, cijena ugljena, cijena daljinskog grijanja, postotak populacije koja ima mogućnost stanovanja u adekvatno rashlađenim prostorijama tijekom ljetnih mjeseci, postotak populacije koja ima mogućnost stanovanja u adekvatno zagrijanim prostorijama tijekom zimskih mjeseci, stanje domova u gusto/srednje/slabo naseljenim mjestima, broj kućanstava s energetskekim oznakom A, troškovi energije prema kvintilu prihoda kućanstva, postotak populacije u čijem kućanstvu postoji klima uređaj, postotak populacije čije kućanstvo ima grijanje, postotak smrtnosti tijekom zimskih mjeseci, cijena električne energije za kućanstvo, cijena prirodnog plina za kućanstvo, broj soba po osobi, postotak populacije koja je u riziku od socijalne isključenosti i postotak populacije koja živi u prostoru u kojem je prisutna vlaga, trulež ili problem s prokišnjavanjem (Gouveia i sur., 2022). Najnovija Direktiva (EU) 2023/1791 Europskog parlamenta i Vijeća od 13. rujna 2023. o energetskej učinkovitosti i izmjeni Uredbe (EU) 2023/955 pobliže objašnjava energetske siromaštvo nudeći sljedeću definiciju u sklopu čl. 2: „Energetske siromaštvo znači da kućanstvo nema pristup osnovnim energetskekim uslugama, pri čemu se takvim uslugama osiguravaju osnovne razine i pristojan životni i zdravstveni standard,

uključujući odgovarajuće grijanje, toplu vodu, hlađenje, rasvjetu i energiju za napajanje kućanskih uređaja, u relevantnom nacionalnom kontekstu, postojećim nacionalnim socijalnim politikama i ostalim relevantnim nacionalnim politikama, što je uzrokovano kombinacijom čimbenika, uključujući barem cjenovnu nepristupačnost, nedovoljan raspoloživi dohodak, visoke izdatke za energiju i lošu energetska učinkovitost domova.“ (Direktiva (EU) 2023/1791). U navedenom kontekstu nužno je osvrnuti se i na Preporuku Komisije (EU) 2023/2407 od 20. listopada 2023. o energetsom siromaštvu koja nudi niz smjernica za njegovo suzbijanje te potiče države članice na stavljanje energetske siromaštva u svoj pravni okvir (definiranjem kriterija i okvira te mjera potpora i subvencija) (Preporuka Komisije (EU) 2023/2407).

Osim polemike vezane uz definiranje koncepta energetske siromaštva i njegovih indikatora, problem definiranja se javlja i kod pojma ugroženog potrošača. U navedenu kategoriju najčešće potpadaju ranjive skupine te populacija koja na temelju svojih socio-demografskih karakteristika i energetske pokazatelja pokazuje veću vjerojatnost zapadanja u energetska siromaštvo (poput umirovljenika, korisnika socijalne pomoći, osoba s invaliditetom, samohranih roditelja itd.) (Getaldić i sur., 2020). Prema Pye i sur. (2015) moguće je razvrstati definicije ugroženih potrošača u četiri skupine, uzimajući u obzir određene pokazatelje: 1. ugrožena kućanstva imaju visoke troškove energije ili poteškoće s plaćanjem računa (ukoliko se sagledava pokazatelj dostupnosti energije), 2. ugrožena kućanstva su ona koja su primaoci socijalne pomoći (ukoliko se sagledava pokazatelj primanja socijalne pomoći), 3. ugrožena su kućanstva ona kod kojih ukućani imaju problema sa zdravljem ili invaliditet (ukoliko se uzima pokazatelj zdravstvenog stanja) i 4. ugrožena kućanstva su ona koja su u nepovoljnom položaju ukoliko se sagledava prihod, zdravstveno stanje ukućana te njihova dob (Getaldić i sur., 2020). U navedenom kontekstu pravo na pristup energiji možemo gledati iz aspekta ljudskih prava, moralnog prava građanina i prava kupaca (Hassleman i sur., 2019; prema Getaldić i sur., 2020). U sklopu EU zakonodavstva mogu se pronaći pojmovi ugroženog kupca (*eng. vulnerable costumers*) i ugroženog potrošača (*eng. vulnerable consumer*), dok se u Hrvatskoj pojam ugroženog kupca energije (Getaldić i sur., 2020) definira u sklopu čl. 3 Zakona o energiji kao „kupac energije iz kategorije kućanstvo koji zbog svog socijalnog položaja i/ili zdravstvenog stanja ima pravo na isporuku energije pod posebnim uvjetima.“ (NN 68/18).

U navedenom kontekstu važno je istaknuti kako se pojmovi energetska siromaštvo i siromaštvo gorivom (*eng. fuel poverty*) često koriste kao sinonimi pri čemu je energetska siromaštvo konstrukt i pojam koji se primjenjuje prvenstveno u pravnoj regulativi i praksi EU te zemalja u razvoju, dok je korištenje pojma siromaštvo gorivom učestalije u razvijenim zemljama zapadne Europe i UK (Li i sur., 2014; prema Grdenić, 2020). Također, potrebno je napraviti razlikovanje između energetske siromaštva i općeg problema siromaštva zbog činjenice da energetska siromašna kućanstva ne moraju nužno biti ona koja imaju niska primanja, kao ni što od energetske siromaštva nisu izuzeta kućanstva s adekvatnim primanjima. Uz navedeno, energetska siromaštvo je usko povezano s energetska učinkovitošću građevine i kućanskih aparata te s potrošnjom energije i emisijom stakleničkih plinova (Grdenić i sur., 2020).

Energetska siromaštvo odlikuju određene specifičnosti u karakteru koje se tijekom njegovog proučavanja moraju uzeti u obzir tj. ne smije se zanemariti socio-demografska dimenzija, geografska dimenzija (Grdenić i sur., 2020), klimatski čimbenici te povijesni, politički,

kulturološki i naposljetku regionalni kontekst (Živčić i sur., 2017). Pokazalo se kako obilježja stana imaju najveći utjecaj na potrošnju toplinske energije, dok su se socio-demografske značajke ukućana (dob, spol, status zaposlenosti, zdravstveno stanje, prihodi kućanstva, obrazovanje, oblik obitelji, posebne potrebe kućanstava s obzirom na energiju i prijevoz itd.) pokazale bitnim u razlici potrošnje električne energije (Besagni i Borgarello, 2008; Brounen i sur., 2012; prema Grdenić, 2020). Longhi (2015) također navodi kako su socio-ekonomske karakteristike imale značajan utjecaj na ukupnu potrošnju energije po glavi stanovnika (Živčić i sur., 2016). Upravo su kućanstva koja karakteriziraju visoke energetske potrebe (Europska komisija, 2023) i niža primanja (Healy i Clinch, 2004; prema Živčić i sur., 2016) u većem riziku od zapadanja u energetska siromaštvo te se kao takva navode kućanstva u kojima živi starija populacija, umirovljenici, nezaposleni, osobe s lošije plaćenim poslovima, primatelji socijalne pomoći (Healy i Clinch, 2004; prema Živčić i sur., 2016), osobe s invaliditetom, samačka (ženska) kućanstva, jednoroditeljske obitelji i samohrane obitelji (DZS, 2015; prema Robić i Ančić, 2018). Kao posebno ranjiva skupina ističu se žene koje se susreću s problemom imanja nižih prihoda i mirovina proizašlih iz učestalije pojavnosti fleksibilnih i netipičnih oblika zapošljavanja među navedenom populacijom (ugovor o radu na određeno vrijeme, skraćeno radno vrijeme, povremeni rad i neformalni rad) koji je češće minimalno plaćen (Ured pučke pravobraniteljice, 2024). Osim ekonomskih razloga, žene su ranjivija skupina i zbog česte nemogućnosti ravnopravnog odlučivanja s muškarcima o energiji i energetske usluge (Ured pučke pravobraniteljice, 2024). Također, žene su zbog fizioloških razloga više pogođene energetske siromaštvom tj. osjetljivije su na hladnoću i toplinu od muškaraca. U prilog tome govori činjenica kako je najniža ugodna temperatura za muškarce i do 5 °C niža nego za žene (Hu i sur., 2022). Također, žene su u većem riziku tijekom toplinskih valova za ljetnih mjeseci što je vidljivo iz veće stope smrtnosti žena tijekom ekstremnih vrućina (u ženskoj populaciji je 56% više smrtnih slučajeva povezanih s toplinom nego kod muškaraca pri čemu se kao najrizičnija kategorija ističu žene u dobi od 80+ godina) (Ballester i sur., 2022).

O utjecaju geografske dimenzije na pojavnost energetske siromaštva i njegovu izražajnost govore Besagni i Borgarello (2019) koji navode kako je ono prisutnije u područjima s hladnijom klimom, većom prostornom heterogenošću te u gradskim sredinama (prema Grdenić, 2020). Izražene geografske nejednakosti energetske siromaštva potvrđuju se u različitim istraživanjima država, regija i gradova pri čemu najveći broj saznanja o geografskim nejednakostima dolazi iz Engleske (Baker i sur., 2003, DECC, 2009, Fahmy i sur., 2011a, Fahmy i Gordon, 2007, HM Government, 2013, Robinson i sur., 2018, Sun i Sundell, 2011; prema Marí-Dell'Olmo i sur., 2022), Škotske (Morrison i Shortt, 2008; prema Marí-Dell'Olmo i sur., 2022) i Portugala (Gouveia i sur., 2019; prema Marí-Dell'Olmo i sur., 2022). Kada sagledavamo šira geografska područja i regije Europske unije onda je primjetno kako se s problemom energetske siromaštva u većoj mjeri bore zemlje južne i istočne Europe (Bouzarovski i Tirado Herrero, 2017; Recalde i sur., 2019; prema Marí-Dell'Olmo i sur., 2022). Nejednakost u učestalosti pojave energetske siromaštva je vidljiva i unutar samih gradova te se kao primjeri navode Oberhausen u Njemačkoj (März, 2018; prema Marí-Dell'Olmo i sur., 2022), London u Ujedinjenom Kraljevstvu i Madrid u Španjolskoj (Martín-Consuegra et al., 2019, Sanchez-Guevara et al., 2019; prema Marí-Dell'Olmo i sur., 2022). Prema Izvješću Europske klimatske fondacije iz 2019. kao značajan faktor nastanka energetske siromaštva ističe se zemljopisni položaj koji posljedično utječe na specifičnosti problema vezanog uz pojedine regije. Populacija koja nastanjuje područja sjeverne i zapadne

Europe u većem su riziku od energetske siromaštva tijekom zimskih mjeseci prilikom potrebe korištenja grijanja i održavanja adekvatne topline doma, dok se u južnoj i jugoistočnoj Europi rizik od energetske siromaštva prenosi i na ljetne mjeseci (tijekom kojih postoji potreba uporabe klima uređaja i održavanja rashlađenosti prostora u kojem se živi ili obitava) (Europska klimatska fondacija, 2019). Uz geografsku komponentu, potrebno je osvrnuti se i na klimatske čimbenike koji predstavljaju veći izazov osobama u energetske siromaštva. Prisutnost veće ranjivosti na klimatske (ne)prilike i promjene proizlazi iz smanjene mogućnosti prilagodbe na nove uvjete (Jessel i sur., 2019; prema Marí-Dell’Olmo i sur., 2022). Navedeno je pogotovo vidljivo tijekom ljetnih mjeseci kada ne postoji mogućnost rashlađivanja prostora zbog neposjedovanja sustava hlađenja i loše izolacije što rezultira previsokim temperaturama prostora bilo dana ili noći (Jessel i sur., 2019; prema Marí-Dell’Olmo i sur., 2022). Specifičan povijesni, politički i kulturološki utjecaj možemo uočiti kod zemalja jugoistočne Europe koje karakterizira manjak političkog interesa za navedenu temu i posljedično nedostatak definiranja jasnog i jedinstvenog okvira uočavanja, praćenja i razumijevanja energetske siromaštva. Također, posebnost se očituje i zbog trenda liberalizacije i privatizacije tržišta energije, uslijed energetske tranzicije, zbog čega cijene energije nisu stabilne (Rogulj i sur., 2021). Osim svih navedenih čimbenika, na pojavnost i težinu energetske siromaštva utjecala su tržišna kretanja nakon pandemije COVID-19, povećana potražnja, manjak sačuvanih resursa zbog nepovoljnih zimskih uvjeta, loši vremenski uvjeti koji su rezultirali manjkom energije vjetra te niska razina pričuva plina pri čemu su se negativne posljedice dodatno potencirale uslijed krize vezane za Rusko-ukrajinski rat (Europski parlament, 2023).

Negativni učinci energetske siromaštva su brojni te se kao posljedice navode narušena kvaliteta života, opća dobrobit i zdravlje te pojavnost socijalne izolacije (Europski parlament, 2023, Ured pučke pravobraniteljice, 2024). Neadekvatni uvjeti života tj. previsoke ili preniske temperature u kućanstvu, smanjena kvaliteta zraka, kronično strujanje zraka te izloženost opasnim materijalima i kemikalijama vode k lošijem zdravstvenom statusu, manjoj mogućnosti produktivnog djelovanja te većoj stopi mortaliteta (Robić i Ančić, 2018, Rogulj i sur., 2021, Marí-Dell’Olmo i sur., 2022). Osim fizičkog biva narušeno i mentalno zdravlje uslijed kroničnog stresa prvenstveno uzrokovanim postojanjem dugova i neplaćenih računa za energetske usluge (Europski parlament, 2023, Ured pučke pravobraniteljice, 2024). Pokazatelji energetske siromaštva snažno koreliraju s lošim zdravstvenim stanjem, češćim korištenjem zdravstvenih usluga i češćom konzumacijom lijekova (Marí-Dell’Olmo i sur., 2022). Prema nalazima Robić i Ančić (2018) 50% ispitanika koji su živjeli u energetski siromašnim kućanstvima je bolovalo od kroničnih ili dugotrajnih bolesti ili je imalo određeni invaliditet te je 50% ispitanika procijenilo svoje opće zdravlje lošim ili osrednjim. Kod 57% ispitanika bile su prisutne poteškoće s izvršavanjem poslova vezanih uz kućanstvo, a njih 30% nije bilo u mogućnosti sudjelovati u društvenim aktivnostima zbog zdravstvenih problema. Kod sagledavanja aspekta mentalnog zdravlja dobiveni su rezultati kako se 60% osoba osjeća depresivno i nesretno (Robić i Ančić, 2018). Uzimajući u obzir navedene činjenice, možemo stoga reći, kako energetske siromaštvo također postaje i javnozdravstveni problem, osim što je problem gradnje, energetike i socijalne skrbi (Rogulj i sur., 2021).

3. STANJE I DJELOVANJE EUROPSKE UNIJE NA PODRUČJU ENERGETSKOG SIROMAŠTVA

Europska klimatska fondacija procjenjuje da u Europskoj uniji živi najmanje 50 milijuna ljudi koji se nalaze u energetsom siromaštvu (Europska klimatska fondacija, 2023). O stanju na prostoru Europske unije možemo zaključivati na temelju podataka Eurostata, prema kojima je u 2020. godini 21,5% populacije Europske unije bilo u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti (što je jednako 96,2 milijuna osoba) (Europska komisija, 2023). U 2023. godini najveći postotak osoba u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti je vidljiv u Rumunjskoj (32% populacije), Bugarskoj (30% populacije) i Španjolskoj (26,5% populacije), dok se najniži postoci očitavaju kod Finske (15,8% populacije), Slovenije (13,7% populacije) i Češke (12% populacije) (Europska komisija, 2023). Kada sagledavamo rezultate specifičnih indikatora energetske siromaštva na razini EU tada je potrebno osvrnuti se na činjenicu kako u 2023. godini 10,6% stanovništva nije bilo u mogućnosti održati temperaturu svog doma na adekvatnoj razini. Kod navedenog pokazatelja vidljiv je nepoželjan trend rasta tj. postojanje sve većeg broja ugrožene populacije s obzirom na činjenicu da je on 2021. iznosio 6,9% (obuhvaćao 30,8 milijuna ljudi), a 2022. godine 9,3% (41 milijuna ljudi) (Europska komisija, 2023). Najveći problem s održavanjem primjerene zagrijanosti doma u 2023. godini imaju Portugal (20,8% kućanstava), Španjolska (20,8% kućanstava) i Bugarska (20,7% kućanstava), dok najbolje stoje Slovenija (3,6% kućanstava), Finska (2,6% kućanstava) i Luksemburg (2,1% kućanstava) (Europska komisija, 2023). Kada sagledavamo pokazatelj koji se odnosi na nemogućnost plaćanja računa za energetske usluge (grijanje, električna energija, voda, plin itd.) uslijed financijskih poteškoća tada vidimo da je prema podacima iz 2021. godine 6,4% populacije (29,9 milijuna) Europske unije imalo problema s kašnjenjem plaćanja računa (Europska komisija, 2023) (Europska komisija, 2023). U vezi s navedenim pokazateljem, u 2023. godini najlošije stoje Grčka (32,9% kućanstava), Bugarska (17,8% kućanstava) i Rumunjska (13,6% kućanstava), dok najmanje problema s plaćanjem računa ima populacija u Švedskoj (3,3%), Češkoj (1,9%) i Nizozemskoj (1,1%) (Europska komisija, 2023). Postotak kućanstva u 2020. koji ima problem s vlagom, truleži ili prokišnjavanjem u EU iznosi 14,8% (što predstavlja 66,2 milijuna osoba), dok najveći broj kućanstava koji bilježi prisutnost navedenog u 2023. nalazimo u Cipru (31,6% populacije), Portugalu (29,0 % populacije) i Španjolskoj (23,0% populacije). Hrvatska (5,6% populacije), Finska (5,3% populacije) i Švedska (4,8% populacije) se vode kao države s najmanjim postotkom populacije koja u svojim kućanstvima bilježi prisutnost vlage, truleži i prokišnjavanja (Europska komisija, 2023). U 2021. 6,7% populacije (29,9 milijuna) EU smatra kako u njihovom domu nema dovoljno svjetlosti, dok u 2023. Francuska (10,6%), Malta (9,3%) i Mađarska (9,1%) navode manjak svjetla kao najveći problem, dok Danska (3,0%), Estonija (3,0%) i Češka (2,9%) bilježe najmanje postotke (Europska komisija, 2023). Kada se sagledava indikator troškova energije prema kvintilu prihoda kućanstva tada su Hrvatska (15,5%), Latvija (15,2%) i Bugarska (14,9%) države koje pokazuju najviše postotke, dok su Belgija (7,3%), Luksemburg (4,2%) i Finska (3,3%) one s najmanjim troškovima energije prema kvintilu prihoda kućanstva (Europska komisija, 2023). Prosječna cijena električne energije za kućanstvo na području EU u 2021. iznosi 0,229 €/kWh, dok u 2023. godini najveću cijenu snose kućanstva u Njemačkoj i Belgiji (0,43€/kWh) te Lihtenštajnu (0,43€/kWh), a najmanju u Kosovu i Turskoj (0,07€/kWh) (Europska komisija, 2023). U navedenom kontekstu važno je napomenuti kako je cijena električne energije u kontinuiranom porastu zadnjih 14 godina (Europska komisija, 2023). Osim cijena električne energije, zadnje relevantne podatke iz 2021. godine Eurostat nudi i za cijene prirodnog plina za kućanstvo na razini EU koja iznosi 0,071 €/kWh. U 2023. najviše cijene prirodnog plina u EU su u Švedskoj (0,37€/kWh), Lihtenštajnu (0,33€/kWh) i Latviji (0,24€/kWh), dok se najmanje bilježe u Hrvatskoj i Srbiji

(0,05€/kWh) te Mađarskoj (0,03€/kWh) i Turskoj (0,02€/kWh) (Europska komisija, 2023). Prema 2M pokazatelju koji se odnosi na visok udio troškova za energiju u odnosu na dohodak, u 2020. godini, najveći udio troškova za energiju u odnosu na dohodak je prisutan u Finskoj, Danskoj i Estoniji, dok podaci pokazuju kako je najniži u Slovačkoj i Mađarskoj (Europska komisija, 2023). M/2 pokazatelj koji predstavlja niski apsolutni iznos izdataka za energiju u 2020. biva najviši u Finskoj, Estoniji i Češkoj, a među najmanjima u Hrvatskoj, Bugarskoj, Slovačkoj i Nizozemskoj (Europska komisija, 2023).

Koncept energetske siromaštva prvi put se pojavljuje u zakonodavstvu Europske unije 2009. godine u sklopu Trećeg paketa energetskih propisa koji se odnosi na tržišta električne energije i prirodnog plina (Robić i Ančić, 2018). U sklopu navedenog paketa energetske siromaštvo se izričito spominje u Direktivi 2009/72/EZ o zajedničkim pravilima za unutarnje tržište električne energije i Direktivi 2009/73/EZ o zajedničkim pravilima za unutarnje tržište prirodnog plina (Europski parlament, 2023). Direktive su pozivale države članice na jasno definiranje koncepta ugroženog/ranjivog kupca te razvijanje nacionalnih akcijskih planova i drugih mjera kojima bi se radilo na suzbijanju energetske siromaštva (Robić i Ančić, 2018). Kako bi se ispunile obveze iz Pariškog sporazuma donesenog 4. studenog 2016. donosi se četvrti energetske paket „Čista energija za sve Europljane“ 2019. godine u sklopu kojeg se postavlja zadatak utvrđivanja točnog broja kućanstava u energetske siromaštvo državama članicama tijekom izrade nacionalnih energetskih i klimatskih planova (Europski parlament, 2024). Također, ukoliko bi se situacija oko pojavnosti energetske siromaštva pokazala ozbiljnom, tada se od zemalja također očekivalo uvođenje potrebnih mjera i akcija za suzbijanje energetske siromaštva putem povećanja energetske učinkovitosti i garancije neisključivanja električne energije u kriznim situacijama (Europski parlament, 2023). Posljednjim petim energetske paketom „Spremni za 55%“ iz 2024. godine radi se na osiguranju socijalno pravedne zelene tranzicije. Kao ključno načelo europske zelenog plana navodi se načelo solidarnosti te se u skladu s njim razvija novi socijalni instrument za klimatsku politiku čija je svrha pružiti pomoć najugroženijem građanima od energetske siromaštva (Europska komisija, 2021). Kako bi se navedena pomoć ostvarila izdvojit će se 72,2 milijarde EUR za vremenski period od 2025.-2032. Zahvaljujući prikazanim financijskim sredstvima države članice će biti u mogućnosti pružiti pomoć ugroženim kućanstvima koji barataju sa srednjim ili niskim primanjima, mikropoduzećima te korisnicima prijevoznih usluga (Europska komisija, 2021). Nadalje, provodit će se i financijske potpore za provođenje mjera povećanja energetske učinkovitosti, obnove zgrada, uvođenje sustava čišćeg grijanja i hlađenja te većeg korištenja obnovljivih izvora energije kao primarnih izvora za dobivanje energije (Europska komisija, 2021). Uz sve navedeno, radit će se na poboljšanju Fonda za modernizaciju i Inovacijskog fonda te će se u okviru Uredbe o raspodjeli tereta i sustava EU-a za trgovanje emisijama uvesti trajna solidarnost. U sklopu Paketa za ostvarivanje cilja od 55 % doći će do ažuriranja nekoliko bitnih pravnih akata koji posredno ili neposredno utječu na pojavnost i trend kretanja energetske siromaštva (Europska komisija, 2021). Do „nadogradnje“ dolazi kod Direktive o oporezivanju energije, Uredbe o raspodjeli tereta, Uredbe o korištenju zemljišta, prenamjeni zemljišta i šumarstvu, Direktive o promicanju uporabe energije iz obnovljivih izvora te Direktive o energetske učinkovitosti (Europska komisija, 2021).

Kao trenutno najvažniji zakonodavni akti koji se dotiču teme energetske siromaštva ističu se:

1. Direktiva (EU) 2023/1791 Europskog parlamenta i Vijeća od 13. rujna 2023. o energetske učinkovitosti i izmjeni Uredbe (EU) 2023/955 u kojoj se navodi prva definicija energetske učinkovitosti siromaštva na razini Europske Unije, ističe niz mjera za unaprjeđenje energetske učinkovitosti (pogotovo kod ranjivih kućanstava koja su u energetske siromaštvu) te promovira načelo „energetske učinkovitost na prvom mjestu”, bez obzira je li riječ o neenergetskim ili energetske politikama (Direktiva (EU) 2023/1791),
2. Direktiva (EU) 2024/1275 Europskog parlamenta i Vijeća od 24. travnja 2024. o energetske svojstvima zgrada koja u fokus stavlja renovaciju zgrada s najboljim energetske statusom, kvalitetu zraka, promiče standard „nulta stopa emisija“ te radi na ukidanju fosilnih goriva koja će se supstituirati obnovljivim izvorima energije (i u čiju će se svrhu izdvojiti, za period do 2030. godine, 100 milijardi eura te za period od 2026. – 2032. 86,7 milijardi eura iz sredstava novog Socijalnog fonda za klimatsku politiku (Direktiva (EU) 2024/1275),
3. Uredba (EU) 2018/1999 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. prosinca 2018. o upravljanju energetske unijom i djelovanjem u području klime, izmjeni uredaba (EZ) br. 663/2009 i (EZ) br. 715/2009 Europskog parlamenta i Vijeća, direktiva 94/22/EZ, 98/70/EZ, 2009/31/EZ, 2009/73/EZ, 2010/31/EU, 2012/27/EU i 2013/30/EU Europskog parlamenta i Vijeća, direktiva Vijeća 2009/119/EZ i (EU) 2015/652 te stavljanju izvan snage Uredbe (EU) br. 525/2013 Europskog parlamenta i Vijeća koja naglašava važnost višerazinskog dijaloga odnosno nužnost uključivanja regionalnih i lokalnih vlasti te dionika u proces sudjelovanja i odlučivanja u energetske i klimatske politikama (Uredba (EU) 2018/1999),
4. Direktiva (EU) 2019/944 Europskog parlamenta i Vijeća od 5. lipnja 2019. o zajedničkim pravilima za unutarnje tržište električne energije i izmjeni Direktive 2012/27/EU čija se vrijednost ističe zbog naglašavanja važnosti energetske zajednica kao vida suradnje lokalnih vlasti i građana pomoću kojih bi se osigurale niže naknade za opskrbu i smanjena potrošnja, poticanja uvođenja zaštitnih mjera u sklopu socijalne i energetske politike za energetske siromašna kućanstva i ugrožene kupce (uzevši u obzir mjere kojima bi se podmirivali neplaćeni računi za električnu energiju, zaštitne mjere protiv isključivanja i mjere ulaganja u energetske učinkovitost zgrada) te razjašnjavanja pojma „znatnog broja kućanstava u energetske siromaštvu” gdje se svaki udio kućanstva prema Komisiji može smatrati značajnim i bitnim (Direktiva (EU) 2019/944),
5. Direktiva (EU) 2024/1788 Europskog parlamenta i Vijeća od 13. lipnja 2024. o zajedničkim pravilima za unutarnje tržište plina iz obnovljivih izvora, prirodnog plina i vodika, izmjeni Direktive (EU) 2023/1791 i stavljanju izvan snage Direktive 2009/73/EZ koja očekuje od država članica uređenje domene posebne zaštite građana u energetske siromaštvu i ugroženih kupaca (*eng. vulnerable costumers*) čime bi se osigurao povoljniji tretman navedene populacije, postojanje regulacije cijena (tj. osiguranje cijena nižih od troškova) za ugrožene kupce (pogotovo iz kategorije kućanstvo), uvođenje mjera kojima bi se otklonile nejednakosti u svrhu postizanja pravedne energetske tranzicije te osiguranje mjera otklanjanja negativnih učinaka na ugrožene kupce i kućanstva koja su u riziku od energetske siromaštva tijekom stavljanja infrastrukture za prirodni plin van pogona (Direktiva (EU) 2024/1788),
6. Direktiva (EU) 2018/2001 o promicanju uporabe energije iz obnovljivih izvora (uskoro revidirana) kojom se promiče pristupačnost obnovljivim izvorima energije, energetske

ugroženim kućanstvima i kućanstvima s niskim dohotkom, stavljajući naglasak na informativne mjere i mjere financije podrške za navedena kućanstva (Direktiva (EU) 2018/2001),

7. Već spomenuti Europski zeleni plan (COM (2019) 640 final) koji postavlja cilj prelaska zemalja članica na kružno gospodarstvo, radi na zaustavljanju klimatskih promjena, smanjenju onečišćenja, obnovi okoliša te provođenju tranzicije koja se odlikuje pravednošću i uključivošću sve sa svrhom nastanka „nove Europe“ kao prvog klimatski neutralnog kontinenta (Europska komisija, 2019),

8. Preporuka Komisije (EU) 2023/2407 od 20. listopada 2023. o energetsom siromaštvu u sklopu koje se nudi niz mjera i smjernica u svrhu suzbijanja energetske siromaštva, naglašavaju se opće društvene koristi od suzbijanja energetske siromaštva te važnost međusektorske suradnje osvrćući se posebice na djelovanje organizacija civilnog društva (SL C, 2023/2407).

Od nezakonodavnih mjera i inicijativa, koje je u navedenom kontekstu potrebno napomenuti, ističe se REPowerEU plan, iz svibnja 2022., kojim se nastoji ubrzati zelena tranzicija te se promovira energetska ušteda, energetska učinkovitost i diverzifikacija izvora energije. Specifično se napominje kako je jedna od mjera REPowerEU plana i borba protiv energetske siromaštva (Vijeće Europske unije, 2023). U navedenom planu su inkorporirani prijedlozi iz paketa „Spremni za 55%“ kojim se želi postići do 2030. godine smanjenje neto emisija stakleničkih plinova za najmanje 55 % i do 2050. potpuna klimatska neutralnost Europske unije (Vijeće Europske unije, 2023). Kao glavni instrument za financiranje REPowerEU plana ističe se Mehanizam za oporavak i otpornost iz kojeg se izdvaja 225 milijardi eura neiskorištenih zajmova (Vijeće Europske unije, 2023). Prema zadnjim izmjenama Uredbe (EU) 2021/241 o uspostavi Mehanizma za oporavak i otpornost iz 2023. godine, države članice imaju mogućnost dodati posebna poglavlja, u svoje planove za oporavak i otpornost, koja se odnose na plan REPowerEU (Vijeće Europske unije, 2023).

4. STANJE I DJELOVANJE REPUBLIKE HRVATSKE NA PODRUČJU ENERGETSKOG SIROMAŠTVA

Prema zadnjim dostupnim podacima Državnog zavoda za statistiku iz 2023. godine stopa rizika od siromaštva za Hrvatsku iznosi 19,3%, dok je postotak osoba u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti 20,7% (Državni zavod za statistiku, 2024). Ukoliko sagledavamo geografske razlike tada je vidljivo da je najveći broj osoba u siromaštvu na području Panonske Hrvatske (29,4%), koju potom prati Sjeverna Hrvatska (17,7%) i Jadranska Hrvatska (17,5%), a Grad Zagreb se ističe kao prostor s najmanjom stopom siromaštva (10,5%) (Državni zavod za statistiku, 2024). Najveći postotak osoba u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti je vidljiv ponovno na prostoru Panonske Hrvatske (31,3%), potom Jadranske Hrvatske (18,9%) i Sjeverne Hrvatske (18,6%) te naposljetku na području Grada Zagreba (11,9%). Ukoliko sagledavamo stopu rizika od siromaštva prema dobi i spolu za 2023. godinu, onda vidimo kako je ona najviša u dobnoj skupini 65 ili više godina (34,8%) te je u navedenoj kategoriji razlika prema spolu najviša iznoseći 38,8% za žene i 29,3% za muškarce (Državni zavod za statistiku, 2024). Postotak osoba koje se nalaze u materijalnoj i socijalnoj deprivaciji iznosi 6,2%, dok se u teškoj materijalnoj i socijalnoj deprivaciji nalazi 2,8% stanovništva. Dok sagledavamo pokazatelje vezane za materijalnu deprivaciju vidimo kako 6,2% populacije nije u mogućnosti priuštiti si adekvatno grijanje tijekom zimskih

najhladnijih mjeseci (Državni zavod za statistiku, 2024). Prema rezultatima pokazatelja iz 2023. godine, Savjetodavnog centra za energetska siromaštvo, 3,3% populacije u Hrvatskoj smatra kako u njihovom domu nema dovoljno svjetla, 5,6% populacije živi u kućanstvu u kojem je prisutna vlaga, plijesan ili problem s prokišnjavanjem te 11,6% stanovnika ima problema s plaćanjem računa vezanih za energiju (Europska komisija, 2023).

Od svih država članica Europske unije očekuje se evidentiranje, nadziranje i suzbijanje energetske siromaštva, no kako u drugim zemljama članicama, tako i Hrvatskoj nedostaje primjeren i sustavan politički okvir kojim bi se radilo na smanjivanju i naposljetku eliminaciji energetske siromaštva (Međimurska energetska agencija, 2021). U Hrvatskom nacionalnom zakonodavstvu ne postoji općeprihvaćena definicija energetske siromaštva, indikatori energetske siromaštva, definiran način prikupljanja potrebnih podataka niti točan broj ili registar osoba u energetskom siromaštvu ili u riziku od energetske siromaštva. Također, energetska siromaštva je izjednačeno sa siromaštvom u općenitom smislu. Začetke djelovanja u području energetske siromaštva možemo vidjeti kod Zakona o energiji još 2012. godine kada je definiran status ranjivog kupca, a 2015. godine bivaju isplaćene prve subvencije za ranjive kupce (Međimurska energetska agencija, 2021). Sve do 2009. godine, kada je usvojen Treći paket energetske propisa Europske unije, Republika Hrvatska je rješenje problema energetske siromaštva pronalazila davanjem energetske tarifa koje su bile niže od tržišne vrijednosti te pomoću naknada u sustavu socijalne skrbi (Međimurska energetska agencija, 2021). Nakon uvođenja Trećeg energetske paketa Hrvatska je bila primorana početi provoditi nove mjere u sklopu energetske i socijalne politike s obzirom na novonastalu situaciju u kojoj nije smjela omogućavati cijene energije ispod tržišne vrijednosti (Međimurska energetska agencija, 2021).

Kao najvažniji zakonski i podzakonski akti te strateški dokumenti na području Republike Hrvatske izdvajaju se:

1. Zakon o energiji (NN 120/12, 14/14, 95/15, 102/15, 68/18) i s njim povezana: Uredba o kriterijima za stjecanje statusa ugroženih kupaca energije iz umreženih sustava (NN 95/2015), Uredba o izmjeni uredbe o kriterijima za stjecanje statusa ugroženih kupaca energije iz umreženih sustava (NN 28/2024), Uredba o mjesečnom iznosu naknade za ugroženog kupca energenata, načinu sudjelovanja u podmirenju troškova energenata korisnika naknade i postupanju hrvatskog zavoda za socijalni rad (NN 31/2022), Uredba o izmjenama i dopunama Uredbe o mjesečnom iznosu naknade za ugroženog kupca energenata, načinu sudjelovanja u podmirenju troškova energenata korisnika naknade i postupanju Hrvatskog zavoda za socijalni rad (NN 28/2024), Uredba o kriterijima za stjecanje statusa zaštićenog kupca u uvjetima kriznih stanja u opskrbi plinom (NN 65/2015) i Pravilnik o energetskoj bilanci (NN 33/2003),
2. Zakon o energetskoj učinkovitosti (NN 127/14, 116/18, 25/20, 32/21, 41/21) i s njim povezani: Pravilnik o sustavu obveze energetske učinkovitosti (NN 41/2019) i Pravilnik o sustavu za praćenje, mjerenje i verifikaciju ušteda energije (NN 98/2021),
3. Zakon o regulaciji energetske djelatnosti (NN 120/12, 68/18)
4. Zakon o tržištu električne energije (NN 111/21, 83/23) i s njim povezana: Odluka o visini naknade za korištenje prostora koje koriste proizvodna postrojenja za proizvodnju električne energije (NN 84/13, 101/13, 72/15)

5. Zakon o tržištu plina (NN 18/18, 23/20),
6. Zakon o tržištu toplinske energije (NN 80/13, 14/14, 102/14, 95/15, 76/18, 86/19),
7. Zakon o obnovljivim izvorima energije i visokoučinkovitoj kogeneraciji (NN 138/21, 83/23)
8. Zakon o otpisu dugova fizičkim osobama (NN 62/18)
9. Zakon o socijalnoj skrbi (NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23),
10. Zakon o Fondu za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost (NN 107/03, 144/12) koji služi za financiranje programa i projekata koji se odnose na zaštitu i očuvanje okoliša, korištenje obnovljivih izvora energije i provođenje mjera energetske učinkovitosti,
11. Strategija energetske razvoja Republike Hrvatske do 2030. godine s pogledom na 2050. godinu (NN 25/2020) koja ističe važnost mjera povećanja energetske učinkovitosti pomoću kojih bi se doprinijelo ublažavanju energetske siromaštva i smanjenju njegove pojavnosti te nužnost izrade sveobuhvatnog Programa za suzbijanje energetske siromaštva koji mora sadržavati tri komponente: univerzalni model za podmirivanje troškova energetske usluga kućanstvima u energetske siromaštva, provođenje energetske savjetovanja te provođenje mjera kojima bi se poboljšala energetska učinkovitost energetske siromašnim kućanstvima (Rogulj i sur., 2021),
12. Integrirani nacionalni energetske i klimatske plan za Republiku Hrvatsku za razdoblje od 2021. do 2030. godine koji također naglašava važnost postojanja Programa za suzbijanje energetske siromaštva u sklopu kojeg bi se na nacionalnoj razini radilo na osiguranju usluge energetske savjetovanja, uspostavljanju sustava praćenja i mjerenja energetske siromaštva te izgradnji sustava praćenja energetske učinkovitosti kućanstava koja su u riziku od energetske siromaštva i onih koja su već zapala u energetske siromaštvo (Ministarstvo zaštite okoliša i energetske, 2019),
13. Dugoročna strategija za poticanje ulaganja u obnovu nacionalnog fonda zgrada Republike Hrvatske do 2050. godine (koja kao jedan od rijetkih javnih dokumenata navodi pokazatelj koji bi se mogli koristiti za praćenje energetske siromaštva na nacionalnoj razini) i s njom povezan Program energetske obnove višestambenih zgrada za razdoblje do 2030. godine (Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine, bez dat.)
14. Strategija niskougljičnog razvoja Republike Hrvatske do 2030. s pogledom na 2050. godinu (NN 63/2021)
15. Nacionalni akcijski plan energetske učinkovitosti za razdoblje od 2022. do 2024. godine (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2022)
16. Program suzbijanja energetske siromaštva koji uključuje korištenje obnovljivih izvora energije u stambenim zgradama na potpomognutim područjima i područjima posebne državne skrbi za razdoblje do 2025. godine (Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine, 2021)
17. Nacionalni plan oporavka i otpornosti 2021.-2026. (Vlada Republike Hrvatske, 2021) u sklopu kojeg je 2023. uključeno i poglavlje o planu REPowerEU stavljajući time veći naglasak na zelenu tranziciju te jačanje socijalne dimenzije plana (Europska komisija, 2023).

U sklopu čl.3 Zakona o energiji (NN 68/18) stoji pojam već spomenutog ugroženog kupca koji „ima pravo na isporuku energije pod posebnim uvjetima“ zbog svojeg nepovoljnog socijalnog položaja ili lošeg zdravstvenog stanja. Također, u sklopu glave VIII. Krajnji kupci pod posebnom zaštitom, čl. 39, definiran je status ugroženog kupca koji može biti „krajnji kupac iz kategorije kućanstva koji se opskrbljuje kroz obveznu javnu uslugu u okviru univerzalne usluge i/ili obveznu javnu uslugu opskrbe plinom i/ili uslugu opskrbe toplinskom energijom tarifnih kupaca“ ukoliko u kućanstvu žive osobe s ugroženim socijalnim statusom te im je nužna socijalna pomoć (što utvrđuju tijela nadležna za socijalna pitanja) ili osobe s invaliditetom, osobe s posebnim potrebama te osobe s lošim zdravstvenim statusom kod kojih bi uslijed ograničenja ili obustave isporuke energije moglo doći do ugroženosti zdravlja i života (NN 68/18). U sklopu navedenog članka navodi se i pravo na socijalni minimum potrošnje energije na koje imaju pravo krajnji kupci iz kategorije kućanstva koji po posebnim propisima udovoljavaju uvjetima siromaštva (NN 68/18). Uz sve navedeno, zakonodavac navodi kako ugroženi kupac istovremeno može biti i zaštićeni kupac u slučaju kriznih stanja kada nastupaju sigurnosni rizici, ugroza života i rada te postojanje socijalnih razloga (NN 68/18). Kriteriji za stjecanje statusa ugroženog kupca uređuju se u sklopu Uredbe o izmjeni uredbe o kriterijima za stjecanje statusa ugroženih kupaca energije iz umreženih sustava (NN 28/2024) prema kojoj pravo stječe krajnji kupac koji zadovoljava jedan od navedenih kriterija tj. mora biti: primatelj zajamčene minimalne naknade, član kućanstva koje je korisnik zajamčene minimalne naknade, korisnik prava na inkluzivni dodatak prve, druge ili treće razine potpore, ali da mu pritom nije osigurana usluga smještaja ili organiziranog stanovanja, član kućanstva u kojem živi s korisnikom prava na inkluzivni dodatak prve, druge ili treće razine potpore, korisnik osobne invalidnine na temelju Zakona o socijalnoj skrbi (NN 156/23), ali da mu pritom nije osigurana usluga smještaja ili organiziranog stanovanja, član kućanstva u kojem živi s korisnikom osobne invalidnine, korisnik nacionalne naknade za starije osobe, član kućanstva u sklopu kojeg živi s korisnikom nacionalne naknade za starije osobe, korisnik novčane naknade za nezaposlene hrvatske branitelje iz Domovinskog rata i članove njihovih obitelji, član kućanstva u sklopu kojeg živi s korisnikom novčane naknade za nezaposlene hrvatske branitelje iz Domovinskog rata i članove njihovih obitelji, korisnik novčane naknade za civilne stradalnike iz Domovinskog rata ili član kućanstva u sklopu kojeg živi s korisnikom novčane naknade za civilne stradalnike iz Domovinskog rata (NN 28/24). Prema Uredbi o kriterijima za stjecanje statusa ugroženih kupaca energije iz umreženih sustava (NN 95/15) opskrbljivač je prije davanja naloga za isključenje dužan putem nadležnog Hrvatskog zavoda za socijalni rad provjeriti aktualno stanje ugroženosti kupca te o tome obavijestiti operatera sustava. Nadležni Hrvatski zavod za socijalni rad ima obvezu utvrđivanja statusa ugroženog kupca, vrstu i opseg pripadajućeg prava te način sudjelovanja kod podmirivanja troškova (NN 95/15) te je trenutna visina naknade za ugroženog kupca energenata u Hrvatskoj definirana Uredbom o mjesečnom iznosu naknade za ugroženog kupca energenata, načinu sudjelovanja u podmiranju troškova energenata korisnika naknade i postupanju hrvatskog zavoda za socijalni rad (NN 31/22) i iznosi najviše 26,54 eura tj. iznimno maksimalno 70 eura mjesečno (što je minimalno povećanje od 3,64 eura obzirom na činjenicu da je prethodni iznos bio 66,36 eura mjesečno). Financijska sredstva kojima se osigurava isplaćivanje naknade za ugroženog kupca energenata proizlaze iz tzv. solidarne naknade tj. svaki kupac električne energije iz kategorije kućanstvo ima obvezu uplatiti 0,03 HRK (odnosno 0,004 EUR ukoliko se uzima fiksni tečaj konverzije, koji iznosi 7,53450 HRK za 1,00 EUR) za svaki kWh potrošene energije od 2015. godine kada je donesena Uredba Vlade o uvođenju obveze plaćanja solidarne naknade za električnu energiju (Bajo i

Klemenčić, 2015). Prikupljena sredstva opskrbljivači uplaćuju u državni proračun te se vode kao namjenska sredstva Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (Rogulj i sur., 2021). Hrvatska elektroprivreda (HEP) koja drži monopol na području elektroprivrede, bez obzira na primjenu navedene Uredbe, istovremeno omogućuje svojim kupcima iz kategorije kućanstva popust u iznosu od 0,03 HRK (odnosno 0,004 EUR ukoliko se uzima fiksni tečaj konverzije, koji iznosi 7,53450 HRK za 1,00 EUR) za svaki kWh potrošene energije stoga račun koji plaćaju kupci ostaje nepromijenjen (Rogulj i sur., 2021). Prema Izvješću o namjenskom trošenju sredstava za isplatu pomoći za opskrbu energijom ugroženih kupaca u 2023. godini vidljiv je porast broja korisnika prava na naknadu za ugroženog kupca energenata s obzirom na činjenicu da je došlo do povećanja broja osoba koje ostvaruju status ugroženog kupca energije iz umreženih sustava. Navedeno vidimo iz prikazanog broja korisnika koji je kontinuirano rastao tijekom cijele 2023. godine (u siječnju 2023. broj korisnika naknade za ugroženog kupca energenata iznosi 71.762, dok u prosincu 2023. iznosi 77.382) (Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, 2024). Kada govorimo o Zakonu o energiji potrebno je osvrnuti se i na Uredbu o kriterijima za stjecanje statusa zaštićenog kupca u uvjetima kriznih stanja u opskrbi plinom (NN 65/15) u sklopu koje se nalazi pojam zaštićenog kupca koji u situaciji poremećaja opskrbe energijom ima pravo na isporuku energije u određenoj količini (NN 65/15).

Kao jedan od bitnijih zakona koji povezuje domenu energetike i energetske siromaštva izdvaja se i Zakon o energetske učinkovitosti (NN 41/21) koji u fokus stavlja osiguranje podmirenja potreba potrošača energije, radi na unaprjeđenju sigurnosti energetske opskrbe te garantira ispunjavanje međunarodnih obveza u domeni provođenja mjera energetske učinkovitosti. Prema odredbama navedenog zakona ministarstvo koje je nadležno za poslove zaštite okoliša i energetike dužno je izrađivati Nacionalne akcijske planove energetske učinkovitosti za period do tri godine (NN 41/21). Također, zakon predviđa i obvezu izrade Akcijskih planova energetske učinkovitosti od strane jedinica regionalne samouprave te većih gradova (NN 41/21). Prema Pravilniku o sustavu obveze energetske učinkovitosti (NN 41/19) donesenog na temelju Zakona o energetske učinkovitosti postavljaju se socijalni ciljevi u svrhu smanjenja energetske siromaštva pomoću povećanja energetske učinkovitosti u kućanstvima korisnika naknade za ugroženog kupca energenata (prema Zakonu o socijalnoj skrbi (NN 156/23)) i kućanstvima koje se nalaze na potpomognutih područjima i područjima s razvojnim posebnostima. Posljednja važnost navedenog zakona (NN 41/21) očituje se u obvezi isticanja oznake energetske učinkovitosti proizvoda sukladno zahtijevanjima izraženima u Uredbi (EU) 2017/1369 Europskog parlamenta i Vijeća od 4. srpnja 2017. o utvrđivanju okvira za označivanje energetske učinkovitosti i o stavljanju izvan snage Direktive 2010/30/EU (Rogulj i sur., 2021).

Naredni zakon koji je bitan u kontekstu energetske siromaštva je Zakon o tržištu električne energije (NN 83/23), u sklopu kojeg se navodi obveza osnivanja i vođenja registra ugroženih kupaca od strane operatora distribucijskog sustava te se definira pojam zaštićenog kupca kojem je u kriznim situacijama zagaranirana opskrba određenom količinom električne energije, putem zajamčenog opskrbljivača. Uz navedeno, prema Odluci o visini naknade za korištenje prostora koje koriste proizvodna postrojenja za proizvodnju električne energije (NN 84/13, 101/13, 72/15) od 2013. godine postoji obveza plaćanja naknade jedinicama lokalne samouprave (općinama i gradovima) od strane energetske subjekata koji imaju izgrađene elektrane na prostorima jedinica pri čemu se prikupljena financijska sredstva koriste za programe socijalne skrbi (Rogulj i sur., 2021).

Uz dosad navedene zakone, za energetska siromašna kućanstva od velike je važnosti i Zakon o otpisu dugova fizičkim osobama (NN 62/18) koji osigurava jednokratne mjere pomoći, kada nastupi blokiranje računa fizičkih osoba, uslijed neisplaćenosti dugova, čime se smanjuju socijalni rizici i potiče potrošnja.

Obzirom na činjenicu da je energetska siromaštvo problem socijalne prirode nužno je osvrnuti se na zakonodavstvo na području socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj. Kao najvažniji zakon u navedenoj domeni ističe se Zakon o socijalnoj skrbi (NN 156/23) kojim se uređuju osnovna načela te naknade i usluge u sustavu socijalne skrbi. Prema čl. 3 navedenog zakona pomoć se garantira socijalno ugroženim osobama te osobama koje su se našle u nepovoljnim okolnostima bile one osobne ili obiteljske prirode te se kao glavna načela navode načelo supsidijarnosti, načelo socijalne pravičnosti, načelo dostupnosti, načelo individualizacije, načelo pravodobnosti, načelo informiranosti, načelo sudjelovanja u donošenju odluka, načelo tajnosti i zaštite osobnih podataka, načelo poštivanja privatnosti, načelo kombinirane socijalne politike te načelo socijalnih inovacija (NN 156/23). Kao najbitnija prava koja mogu ostvariti (energetski) siromašna kućanstva temeljem ovog zakona izdvajaju se: pravo na naknadu za troškove stanovanja, podmirenje troškova ogrijeva koje čini sastavni dio troškova stanovanja, jednokratna naknada te već spomenuta naknada za ugroženog kupca energenata (NN 156/23). Naknada za troškove stanovanja prema čl. 41, st. 2 podrazumijeva „najamninu, komunalne naknade, troškove grijanja, vodne usluge te troškove koji su nastali zbog radova na povećanju energetske učinkovitosti zgrade.“ (NN 156/23). Pravo na naknadu za troškove stanovanja priznaje i isplaćuje, iz vlastitog proračuna, jedinica lokalne samouprave primaocu zajamčene minimalne naknade (s izuzećem beskućnika kojem je priznata usluga smještaja u organiziranom savjetovanju ili smještaj u prihvatilištu/prenočištu i žrtve nasilja u obitelji te žrtve trgovanja ljudima ukoliko je već osiguran smještaj koji se osigurava u kriznim situacijama) u visini od najmanje 30% iznosa zajamčene minimalne naknade bilo samcu ili kućanstvu (NN 156/23). Jedinica lokalne samouprave ima slobodu volje pri odlučivanju hoće li djelomično ili u cijelosti podmiriti troškove korisnika izravno na račun pravne/fizičke osobe vršitelja usluge. Prema Odluci o osnovici za izračun iznosa zajamčene minimalne naknade (NN 158/2023) osnovica za izračun iznosa zajamčene minimalne naknade iznosi 150,00 eura. Iznos zajamčene minimalne naknade uređuje se čl. 27 te za radno sposobnog samca iznosi 100% iznosa osnovice, dok za osobu koja je u potpunosti nesposobna za rad i stariju osobu iznosi 130% osnovice. Ukoliko se zajamčena minimalna naknada priznaje kućanstvu, onda se sagledava svaki pojedinačni udio člana kućanstva te on za: odraslog radno sposobnog člana iznosi 70% osnovice, odraslog člana kućanstva koji je u potpunosti nesposoban za rad i stariju osobu 95% osnovice, radno sposobnog samohranog roditelja 120% osnovice, potpuno radno nesposobnog samohranog roditelja 135% osnovice, dijete 70% osnovice, dijete koje je član jednoroditeljske obitelji 80% osnovice, dijete samohranog roditelja 90% osnovice te za trudnicu i roditelju do šest mjeseci nakon poroda 120% osnovice zajamčene minimalne naknade (NN 156/23). Ukoliko se sagledava pravo na podmirenje troškova ogrijeva, prema čl. 289 Zakona o socijalnoj skrbi (NN, 156/23), ono čini sastavni dio troškova stanovanja te se financijska sredstva za korisnike osiguravaju putem sredstava državnog proračuna. Prema Odluci Vlade RH o kriterijima i mjerilima za financiranje troškova stanovanja te iznosu sredstava za pojedinu jedinicu lokalne samouprave za 2023. godinu (NN 5/2023) visina novčanih sredstava koje služe za podmirenje troškova ogrjeva (osoba koje se griju na drva) iznose 155,29 eura po samcu ili kućanstvu primatelju zajamčene minimalne naknade. Procjenjuje se kako naknadu za troškove stanovanja isplaćuje oko 60% jedinica lokalne

samouprave te da godišnji trošak za područje cijele Hrvatske za navedenu naknadu iznosi oko 72 milijuna kuna (Barbarić, 2021).

Posljednje značajno pravo za (energetski) siromašna kućanstva u sklopu Zakona o socijalnoj skrbi je pravo na jednokratnu naknadu, koje se priznaje u slučaju nastupa izvanrednih troškova uslijed izazovnih/nepovoljnih životnih okolnosti, kada samac ili kućanstvo nisu u mogućnosti podmiriti osnovne životne potrebe (NN 156/23). Kao jedan od specifično pobrojanih razloga priznavanja prava na jednokratnu naknadu navodi se i potreba nabave osnovnih kućanskih predmeta te odjeće i obuće, ako se navedeno ne može osigurati putem humanitarnih akcija (NN 156/23). Ukupan maksimalan iznos priznatih jednokratnih naknada može iznositi za samca 500% osnovice za izračun iznosa drugih naknada u sustavu socijalne skrbi u jednoj kalendarskoj godini, dok za kućanstvo može iznositi najviše 700% osnovice za izračun iznosa drugih naknada u sustavu socijalne skrbi (NN 156/23). Navedena visina osnovice je određena Odlukom o osnovici za izračun iznosa drugih naknada u sustavu socijalne skrbi (NN 23/2022) te iznosi 500 HRK (tj. 66,36 EUR, ukoliko se koristi fiksni tečaj konverzije koji iznosi 7,53450 HRK za 1,00 EUR). U slučaju nastanka nepovoljnih životnih okolnosti te uzimajući u obzir opravdane razloge, Zavod za socijalni rad može omogućiti jednokratnu naknadu u visini do 1.327,23 eura jednom godišnje (NN 156/23). Prema Godišnjem statističkom izvješću o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2022. godini vidimo da se pravo na zajamčenu minimalnu naknadu za kategoriju kućanstvo i samac u razdoblju od 1. 1. do 31. 12. 2022. ostvarilo 29.350 puta, pravo na jednokratnu naknadu bilo u novcu ili naravi priznalo se 62.225 puta (od čega je na zadovoljavanje potrebe nabave osnovnih predmeta u kućanstvu priznato pravo 11.093 puta) pri čemu se izdvojilo 104.078.493,00 HRK. Naknada za ugroženog kupca energenata, ukoliko se u obzir uzme kategorija kućanstvo i kategorija samac, bila je priznata 71.094 puta (Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, 2023). Broj korisnika koji su ostvario pravo na naknadu za troškove ogrijeva 2022. godine je iznosio 9.390, dok se za pravo na naknadu za troškove stanovanja (koje se financira iz državnog proračuna i proračuna općina, gradova i Grada Zagreba) sveukupno izdvojilo 76.755.178,65 HRK. Vidljiv je porast izdvojenih novčanih sredstava za naknadu za troškove stanovanja s obzirom na činjenicu da je u 2020. godini u navedenu svrhu bilo izdvojeno 44.131.781,00 HRK, a u 2021. godini 26.657.855,00 HRK (Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, 2023).

Osim dosad navedenih zakonskih i podzakonskih akata te strateških dokumenata, za temu energetskog siromaštva bitno je i usvajanje šestog paketa mjera pomoći za ublažavanje inflatornih učinaka i porasta cijena energenata koji je usvojen 14. ožujka 2024. godine te vrijedi 503 milijuna eura (od čega 389 milijuna eura ide na mjeru održanja niske cijene energije, a 114 milijuna eura će se uložiti za zaštitu od inflacije) (Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, 2024). U sklopu navedenog paketa nalazi se nekoliko značajnih mjera:

1. Isplata jednokratnog novčanog primanja korisnicima mirovine koje se davalo u rasponu od 50 do 160 eura (ovisno o visini mirovine) pri čemu je utrošeno 78,6 milijuna eura te pokriveno oko 830 tisuća umirovljenika,
2. Isplata naknade za ugroženog kupca energenata u visini od 70 eura (od 1. travnja 2024. do 30. rujna 2024.) kojom će se pokriti oko 80 tisuća ugroženih kupaca,

3. Isplata naknade za ublažavanje porasta troškova energije za pružatelje socijalnih usluga i udomitelje u Republici Hrvatskoj koja će trajati od 1. travnja do 30. rujna 2024. te za koju je odvojeno 2 milijuna eura (Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, 2024).

5. NADSTANDARD GRADA ZAGREBA

O stanju u Gradu Zagrebu u vezi s energetske siromaštvom možemo zaključivati putem podataka Državnog zavoda za statistiku koji navodi kako se Grad Zagreb ističe kao prostor s najmanjom stopom siromaštva (10,5%) i najmanjim postotkom osoba u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti (11,9%) u odnosu na druge dijelove Hrvatske (Državni zavod za statistiku, 2024). Osim navedenog, Grad Zagreb najbolje stoji ukoliko se sagledava broj ukupno zaposlenih osoba koji iznosi 375.261 (čineći 21,8% ukupnog broja zaposlenih u Republici Hrvatskoj). Broj ukupno nezaposlenih u lipnju 2024. iznosi 10.435, dok je stopa registrirane nezaposlenosti za lipanj 2024. godine 2,7%, što je drugi po redu najbolji rezultat, odmah nakon Istarske županije kod koje je stopa registrirane nezaposlenosti 1,7% (Državni zavod za statistiku, 2024). Godine 2022. Društvo za oblikovanje održivog razvoja provodi istraživanje, u sklopu kojega dobiva podatke pomoću kojih se može zaključiti kako značajan broj kućanstava na području Grada Zagreba posjeduje kućanske aparate starije od 10 godina pri čemu 28% ispitanika posjeduje hladnjak sa zamrzivačem i zamrzivač, 21% perilicu rublja te 15,5% perilicu suđa stariju od 10 godina (Cik i sur., 2022; prema Gradska skupština Grada Zagreba, 2023). Još jedno vrijedno istraživanje o energetske siromaštvu provedeno je 2020. na području Grada Zagreba kada je posjećeno 102 kućanstva te je zaključeno kako energetske siromašna kućanstva najčešće čine osobe starije od 64 godine (čak njih 39%) te osobe sa završenom trogodišnjom ili četverogodišnjom školom (Getaldić i sur., 2020). Većina kućanstva se nalazi u zgradama/kućama koje su starije od 36 godina (69% objekata) i spadaju u energetske razred D ili E, 52% stambenih objekata nema izolaciju te više od polovice ispitanika ima problem s propuhom (Getaldić i sur., 2020). Tijekom zimskih mjeseci 29% ispitanika ne može održati primjerenu zagrijanost doma, 22% smatra da je previsoka razina vlage u kućanstvu te u 29% domova je vidljiva plijesan (Getaldić i sur., 2020). Skoro polovica ispitanika biva prisiljena grijati samo jednu prostoriju u kojoj boravi, 36% koristi manju količinu tople vode od željenog te više od trećine ispitanika ima problema s plaćanjem računa energetske usluga. Izrazito je zabrinjavajuća činjenica kako kod većine ispitanika troškovi za energiju zahvaćaju 20% ukupnog prihoda kućanstva, dok čak 60% ukupnih prihoda odlazi na podmirenje troškova kod 4% kućanstva (Getaldić i sur., 2020). Uzimajući dostupne podatke i istraživanja u obzir pretpostavlja se da najmanje 5% stanovnika na području Grada Zagreba živi u energetske siromaštvu (Gradska skupština Grada Zagreba, 2023). Grad Zagreb je prepoznao potrebu za sustavnim djelovanjem u svrhu smanjenja i eliminacije energetske siromaštva što je vidljivo iz niza nastalih politika kojima se uređuje područje vezano uz energetske siromaštvo na prostoru Grada Zagreba te se kao najbitniji programi i planovi izdvajaju: Program energetske obnove, dogradnje i izgradnje zgrada javnog sektora za razdoblje do 2030. godine (Službeni glasnik Grada Zagreba 19/2022), Akcijski plan energetske učinkovitosti Grada Zagreba za razdoblje 2022. – 2024. godine i s njim povezan Zaključak o donošenju Akcijskog plana energetske učinkovitosti Grada Zagreba za razdoblje od 2022.-2024. (Službeni glasnik Grada Zagreba 16/2022), Zagrebačka strategija borbe protiv energetske siromaštva i socijalne isključenosti za razdoblje od 2021. do 2025. (u sklopu koje se jasno naglašava specifičnost energetske siromaštva i njegovo pojmovno razlikovanje od ostalih oblika siromaštva te uvođenje mjere osiguranja energetske paketa za osobe koje

primaju naknadu za troškove stanovanja) i s njom povezan Zaključak o donošenju Zagrebačke strategije borbe protiv energetske siromaštva i socijalne isključenosti za razdoblje od 2021. do 2025. godine, Odluka o najmu stanova (Službeni glasnik grada Zagreba, 32/2023), Generalni urbanistički plan grada Zagreba 2024. (u sklopu kojeg se naglasak stavlja na provođenje energetske nadstandarde i veće primjene obnovljivih izvora energije) (Zavod za prostorno uređenje Grada Zagreba, 2024) te naposljetku najvažniji Program suzbijanja energetske siromaštva na području Grada Zagreba za razdoblje do 2030. godine kao prvi program suzbijanja energetske siromaštva na razini grada na području Republike Hrvatske (Gradska skupština Grada Zagreba, 2023). Kao glavne odrednice Programa ističu su se ciljevi s kojima se radi na smanjenju energetske siromaštva, daljnjem poboljšanju procesa dekarbonizacije, poboljšanju kvalitete stanovanja, osnaživanju ugroženih skupina kako bi sudjelovanje u energetske tranziciji bilo pravedno te uspostavljanju sveobuhvatnog pristupa socijalnom stanovanju (pri čemu se treba držati principa gradnje koji su klimatski prihvatljivi) (Gradska skupština Grada Zagreba, 2023). Mjere i aktivnosti za suzbijanje energetske siromaštva u Programu se dijele na tri kategorije: 1. mjere i aktivnosti kojima se stvaraju strukturni preduvjeti koji će omogućiti provedbu navedenog programa (u sklopu koje stoje dvije potkategorije mjera tj. mjera uspostave sustava kojim će se prikupljati i pratiti podaci o energetske siromaštva te mjera energetske savjetovanja), 2. mjere i aktivnosti kojima se ostvaruje provedba projekata energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije (u sklopu koje stoji pet potkategorija tj. osiguravanje energetske košarice za korisnike koji primaju naknadu za troškove stanovanja, zamjena kućanskih aparata koristeći princip „staro za novo“, energetska obnova višestambenih zgrada, energetska obnova obiteljskih kuća te sufinanciranje primjene obnovljivih izvora energije kod ranjivih skupina građana) te 3. mjere i aktivnosti kojima se radi na provedbi projekata integriranog i zelenog socijalnog stanovanja u sklopu koje stoji jedna potkategorija mjera izgradnje, dogradnje i obnove zelenog i integriranog stambenog fonda za potrebe socijalnog stanovanja (Gradska skupština Grada Zagreba, 2023). U svrhu posizanja navedenih ciljeva i mjera Grad Zagreb će izdvojiti 74 milijuna eura uzimajući u obzir financijske resurse vlastitog proračuna, bespovratna sredstva na nacionalnoj i europskoj razini, kredite i alternativne modele nabave (Gradska skupština Grada Zagreba, 2023). Kao očekivani pozitivni rezultati Programa navodi se smanjeni broja osoba u energetske siromaštva, povećana kvaliteta života ugroženih korisnika, smanjena financijskih izdvajanja za naknadu za troškove stanovanja i ostale trajne oblike novčane pomoći s kojima se podmiruju troškovi vezani uz energetske usluge, uspostava zelenog i integriranog stambenog fonda koji se koristi za socijalno zbrinjavanje, veća razina korištenja financijskih sredstava iz EU fondova te veći broj pokrenutih projekata koji imaju pozitivan utjecaj na javne financije (Gradska skupština Grada Zagreba, 2023). Do sada je iz javnih izvora vidljivo kako je osnovano Povjerenstvo za provedbu Programa suzbijanja energetske siromaštva na području Grada Zagreba za razdoblje do 2030. godine kojeg čine članovi Miljenko Kuhar, Slavica Robić, Ivan Ivanković, Darko Šiško, Anica Tavra, Jasminka Đurek Pavlina i Martina Antolković te predsjednica Ana Pavičić – Kaselj (Grad Zagreb, 2023). Uz navedeno, potrebno je istaknuti djelovanje Društva za oblikovanje održivog razvoja kao najbitnije udruge na području Grada Zagreba koja već godinama ostvaruje suradnju s Gradom Zagrebom u brojnim projektima s ciljem suzbijanja energetske siromaštva. Društvo za oblikovanje održivog razvoja djeluje na tri strateška područja tj. fokus stavlja na domenu energetske siromaštva i energetske učinkovitosti, obnovljive izvore energije, energetske zajednice i osnaživanje građana te na aspekt prilagodbe klimatskim promjenama (Društvo za oblikovanje održivog razvoja, bez dat.). Kao jedno od zanimljivijih djelovanja Društva za

oblikovanje održivog razvoja ističe se osnivanje Centra za borbu protiv energetske siromaštva u naselju Špansko koje se vodi kao pilot-projekt osmišljen u sklopu projekta „Održivim poslovanjem do bolje klime“ i POWERPOOR projekta (Društvo za oblikovanje održivog razvoja, 2023). U sklopu Centra provode se individualna savjetovanja građana, edukativne radionice o temi energetske siromaštva i načinima njezina suzbijanja te se dijele energetske pakete pomoću kojih se postiže bolja energetska učinkovitost kućanstva. Centar je otvoren za sve zainteresirane građane i aktere iz javnog i privatnog sektora (Društvo za oblikovanje održivog razvoja, 2023).

6. MJERE I PRAKSE U SUZBIJANJU ENERGETSKOG SIROMAŠTVA

Sagledavajući rezultate Europskog indeksa energetske siromaštva među državama članicama Europske unije, vidljivo je da Hrvatska pripada skupini država sa srednje dobrim rezultatom ukoliko se gleda procjena napretka u borbi protiv energetske siromaštva u kućanstvima i prometu te rezultat suzbijanja energetske siromaštva specifično vezan za kućanstva, dok je među 10 najlošijih zemalja Europske unije ako se gleda rezultat vezan isključivo za smanjivanje energetske siromaštva u prometu (Rogulj i sur., 2021). Prema analizama Društva za oblikovanje održivog razvoja dosadašnje mjere suzbijanja energetske siromaštva na području Republike Hrvatske previše su orijentirane na financijsko rasterećenje ranjivih skupina (kod kojih se ne radi na uzroku problema, već se „liječe“ posljedice) te se ne stavlja dovoljno pažnje na povećanje energetske učinkovitosti kućanstva i poboljšanje kvalitete prostora u kojem se živi (Getaldić i sur., 2020). Ukoliko se radi na poboljšanju uvjeta stanovanja ostvaruju se dugoročni pozitivni rezultati, poput smanjenja troškova vezanih uz energiju, povećanje kvalitete i ugone stanovanja te poboljšanje opće dobrobiti i zdravstvenog statusa ranjivih korisnika (Frieden, 2010; Heffner i Campbell, 2011; E4The Future, 2016; Marmont Review Team, Friends of the Earth, 2011; Robić i Ančić, 2018; Ortiz u sur., 2019; prema Grdenić i sur., 2020). Ulaganje u mjere poboljšanja energetske učinkovitosti građevina pokazala se kao jedna od troškovno najisplativijih mjera energetske uštede. U sklopu projekta „FER rješenja za bolju zajednicu“ dobiveni rezultat perioda povrata uloženih financijskih sredstava koji je bio manji od 10 godina odnosio se na 40,3% kućanstva (Getaldić i sur., 2020). Najniži period povrata rezultirao je kod domaćinstava koja su se grijala putem električne energije, dok je najviši period povrata dobiven za domaćinstva koja za grijanje koriste drva i prirodni plin te kod kojih su zidovi načinjeni od šuplje opeke (Getaldić i sur., 2020). Kao poseban izazov u implementaciji mjera energetske učinkovitosti navode se kućanstva u sklopu višestambenih zgrada, gdje je riječ o iznajmljenim stanovima niske energetske učinkovitosti i lošije kvalitete. Ni najmodavci (zbog činjenice da ne žive u prostoru kojeg sami posjeduju) ni najmodavci (koji ne osjećaju težinu troškova računa za energetske usluge) nisu dovoljno motivirani kako bi radili na poboljšanju kvalitete prostora življenja što dovodi do potrebe uvođenja zakonodavne regulative kojom će se ograničiti mogućnost iznajmljivanja energetske neučinkovitih stanova (Getaldić i sur., 2020). Uz navedene nedostatke dosadašnjih mjera, u Hrvatskoj manjkaju i mjere kojima bi se na nacionalnoj razini pružala potpora energetske ugroženim kućanstvima kroz davanje savjeta, mjere kojima bi se radilo na podizanju svijesti o navedenoj problematici, mjere zamjene starih i energetske neučinkovitih uređaja te mjere kojima bi se poticalo korištenje obnovljivih izvora energije (Robić i sur., 2016; prema Getaldić i sur., 2020). Također, kao još jedan problem se ističe nepostojanje univerzalne definicije i indikatora na nacionalnoj razini što rezultira neprepoznavanjem određenog broja kućanstava kao energetske siromašnih. Problematicnom se ističe i situacija oko koordinacije institucija te javnih i privatnih aktera koji se bave

navedenom temom, što iziskuje osnivanje nacionalnih opservatorija kao mjesta usklađivanja rada svih dionika (Getaldić i sur., 2020). Kvalitetna, učinkovita i održiva politika borbe protiv energetske siromaštva treba se sastojati od jasno naznačenog jedinstvenog okvira mjerenja i pristupa energetske siromaštva na razini Europske unije (uzimajući pri tom u obzir specifične indikatore svake pojedine zemlje članice), uravnotežene kombinacije dugoročnih (poboljšanje energetske učinkovitosti zgrada) i kratkoročnih mjera (izravne novčane potpore), uključenosti lokalnih i regionalnih aktera u kreiranje i provedbu politika i mjera borbe protiv energetske siromaštva (s obzirom na činjenicu kako lokalni i regionalni nivo najbolje prepoznaje financijske i socijalne potrebe i probleme svojih građana te poštujući načelo supsidijarnosti), kampanja kojima se informiraju i educiraju građani s ciljem promjene ponašanja te uvažavanja činjenice da je jedno od glavnih načela tijekom borbe protiv energetske siromaštva osiguranje pravedne raspodjele troškova provođenja navedenih mjera (Grdenić i sur., 2020). U okviru metode otvorene koordinacije (*eng. Open method of coordination – OMC*), kao međuvladinog utvrđivanja politika, koje ima oblik „blagog zakona“, u domeni socijalne zaštite, obrazovanja, zapošljavanja, mladih i strukovnog osposobljavanja veliki značaj bi imalo zajedničko uspostavljanje željenih ciljeva i mjernih instrumenata te razmjena iskustva i najboljih praksi o fenomenu energetske siromaštva na području Europske unije (EUR-Lex, bez dat.). Tijekom donošenja novih zakona koji se odnose na područje energetike i zaštite okoliša te usmjeravanja politika kojima se izravno ili neizravno utječe na pojavnost i težinu energetske siromaštva treba biti oprezan kako ne bi došlo do pogoršanja već postojeće situacije (Getaldić i sur., 2020). Kao najnoviji prijedlog kojim bi se pokušao ostvariti učinkovitiji odgovor na klimatske promjene i energetske tranzicije navodi se jačanje fiskalnih mjera tj. uvođenje poreza na ugljik (Institut za javne financije, 2024) koji bi imao učinke na kućanstva, industrijski sektor i naposljetku cijelu ekonomiju (Slabe-Erker, 2002). Riječ je o socijalno osjetljivoj temi jer bi uvođenje linearnog oporezivanja više opteretilo kućanstva s niskim prihodima te u ovom slučaju moglo igrati ulogu u stvaranju kontradiktornih i nepoželjnih efekata poput veće pojavnosti i produblivanja energetske siromaštva (Slabe-Erker, 2002; Franssen i Holemans, 2021). Problem tijekom borbe protiv energetske siromaštva može se javiti i uslijed ukorijenjenosti lokalnih socijalnih država gdje su izdašniji socijalni programi prisutniji kod bogatijih općina i gradova (primjer Grada Zagreba) te time mogu osigurati bolji standard svojim stanovnicima (Bežovan i sur., 2019). Siromašnije jedinice lokalne samouprave imaju manjak financijskih, ljudskih, informacijskih i infrastrukturnih resursa te su nalaze u neravnopravnom položaju uslijed nemogućnosti nošenja s zahtjevima velikih projekata koji se dotiču tema energije, klime i energetske siromaštva (Međimurska energetska agencija, 2021). Sve navedeno dovodi do stvaranja regionalnih nejednakosti (Bežovan i sur., 2019) u sferi borbe protiv energetske siromaštva dovodeći u pitanje načelo jednakosti i pravednosti (pogotovo u domeni energetske tranzicije) (Franssen i Holemans, 2021). Također, potrebno je istaknuti kako problem energetske siromaštva još uvijek nije politički prioritet u većini jedinica lokalne i regionalne samouprave te ne postoji svijest o važnosti rješavanja navedenog problema (Međimurska energetska zajednica, 2021).

7. DJELOVANJE SOCIJALNIH RADNIKA U BORBI PROTIV ENERGETSKOG SIROMAŠTVA

Prema definiciji Međunarodne federacije socijalnih radnika djelovanje profesije socijalnog rada je usmjereno na borbu protiv siromaštva s ciljem njegova suzbijanja i iskorjenjivanja te na uključivanje marginaliziranih i ugroženih skupina u društvo zalažući se pritom za njihova

prava (Družić Ljubotina i Kletečki Radović, 2011). Premda je siromaštvo široko rasprostranjen problem koji ima brojna lica (možemo razlikovati energetske siromaštvo, dječje siromaštvo, siromaštvo žena itd.) te je došlo do pojave novih socijalnih rizika u društvu, i dalje je prisutan manjak interesa i marginalizacija navedene teme kako u javnom diskursu tako i u sferi djelovanja socijalnog rada (Družić Ljubotina i Kletečki Radović, 2011). Upravo su osobe u siromaštvu najčešće prisutna populacija s kojom se socijalni radnici susreću (Healy, 2001; prema Družić Ljubotina i Kletečki Radović, 2011). Sagledavajući područje energetske siromaštva čije suzbijanje zahtjeva međusektorsku suradnju i višerazinsko upravljanje socijalni radnici bi mogli djelovati u brojnim ulogama i kontekstima. Kao jedna od mogućih uloga je ona u direktnom radu s korisnicima kroz usluge informiranja i savjetovanja o energetske siromaštvu i mogućim mjerama pomoći (npr. dijeljenje energetske paketa, informiranje o mogućnostima sufinanciranja mjera energetske učinkovitosti i sl.) (Međimurska energetska agencija, 2021). Također, podizanje razine svijesti i edukacija zainteresirane javnosti o problemu energetske siromaštva treba biti posao socijalnog radnika koji posjeduje sve nužne komunikacijske alate te važne činjenice o socijalnoj dimenziji energetske siromaštva. Uz navedeno, rad socijalnog radnika može biti usmjeren i na osnaživanje te pružanje podrške pri samozastupanju i samoorganiziranju ranjivih skupina koje se nalaze u energetske siromaštvu (npr. pružanje podrške romskoj populaciji, ženama starije životne dobi koje žive u samskim kućanstvima i sl.). Uloga može biti i posrednička gdje socijalni radnik u sklopu edukativnih radionica pomaže pri povezivanju i umrežavanju svih relevantnih aktera (od organizacija civilnog društva, privatnog sektora, tijela državne uprave, javnih ustanova do građana) (Međimurska energetska agencija, 2021). Ključna uloga bi mogla biti odigrana i tijekom procesa prikupljanja podataka o (energetski) siromašnim kućanstvima s obzirom na to da su socijalni radnici stručnjaci koji stupaju u kontakt s ranjivom i siromašnom populacijom u njihovim vlastitim kućanstvima tijekom terenskog rada imajući pritom najbolji uvid u stvarno stanje stvari (Rogulj i sur., 2021). Tijekom rada na terenu mogli bi biti skupljeni podaci iz dvije kategorije pokazatelja tj. onih vezanih uz subjektivnu kvalitativnu procjenu stručnjaka te informacije vezane uz objektivne pokazatelje koji se ne temelje na troškovima za energetske usluge (npr. je li u kućanstvu prisutna plijesan, vlaga, trulež, propuh, prokišnjavanje krova, dotrajala stolarija i sl.) (Rogulj i sur., 2021). Socijalni radnici bi svoj doprinos mogli dati i tijekom procesa evaluacije učinkovitosti provedenih mjera suzbijanja energetske siromaštva, obuhvaćajući prikupljanje podataka vezanih uz psihosocijalnu dobrobit (Međimurska energetska agencija, 2021). Osim djelovanja tijekom nastupanja samog problema, bitnim se treba uzeti i provođenje preventivnih radnji, u vidu edukacije stanovništva kako bi se poticalo usvajanje poželjnih načina ponašanja (razumnog korištenja energije te usvajanja ideje o primjeni dugoročnih rješenja). Uz sve navedeno, poboljšanje statusa energetske ugrožene populacije i smanjenje širih negativni društvenih učinaka energetske siromaštva mogli bi se postići aktivističkim djelovanjem putem kojeg bi se od viših instanci tražilo postavljanje energetske siromaštva kao prioritarnog problema (Međimurska energetska agencija, 2021).

8. ZAKLJUČAK

Energetsko siromaštvo jedan je od ključnih rastućih međusektorskih problema današnjeg vremena. Riječ je multidimenzionalnom i kompleksnom fenomenu koji pogađa značajan broj populacije u većini europskih zemalja. Kao najčešća kombinacija triju razloga zbog kojih se

javlja navode se niska primanja kućanstva, visoki troškovi energetske usluga te nedostatna razina energetske učinkovitosti stana (Međimurska energetska agencija, 2021). Energetsko siromaštvo ostavlja niz negativnih socioekonomskih i zdravstvenih posljedica zbog čega je nužno mjere njegovog suzbijanja uključiti u više različitih domena javnih politika, od energetske i klimatske do ekonomskih i socijalnih te na više različitih nivoa djelovanja (lokalni, regionalni, nacionalni i multinacionalni) (Getaldić i sur., 2020). Nužno je tijekom cijelog procesa borbe protiv energetske siromaštva uključiti sve potrebne dionike (vlada, lokalne vlasti, neprofitne organizacije, privatni sektor te neformalni sektor) koji svojim znanjem i različitim mogućnostima djelovanja mogu pomoći u suzbijanju energetske siromaštva (Međimurska energetska agencija, 2021). Iako je na razini Europske unije ponuđena definicija energetske siromaštva u sklopu Direktive (EU) 2023/1791 Europskog parlamenta i Vijeća od 13. rujna 2023. o energetske učinkovitosti i izmjeni Uredbe (EU) 2023/955 prema kojoj je energetsko siromaštvo stanje u kojem „kućanstvo nema pristup osnovnim energetske uslugama, pri čemu se takvim uslugama osiguravaju osnovne razine i pristojan životni i zdravstveni standard, uključujući odgovarajuće grijanje, toplu vodu, hlađenje, rasvjetu i energiju za napajanje kućanskih uređaja, u relevantnom nacionalnom kontekstu, postojećim nacionalnim socijalnim politikama i ostalim relevantnim nacionalnim politikama, što je uzrokovano kombinacijom čimbenika, uključujući barem cjenovnu nepristupačnost, nedovoljan raspoloživi dohodak, visoke izdatke za energiju i lošu energetske učinkovitost domova.“ (Direktiva (EU) 2023/1791) od država članica se očekuje evidentiranje, nadziranje i suzbijanje energetske siromaštva te uspostavljanje primjerenog i sustavnog političkog okvira kojim bi se radilo na smanjivanju i naposljetku eliminaciji energetske siromaštva (Međimurska energetska agencija, 2021). U Hrvatskom nacionalnom zakonodavstvu ne postoji općeprihvaćena definicija energetske siromaštva, jedinstveni indikatori energetske siromaštva, definirani način prikupljanja potrebnih podataka niti točan broj ili registar osoba u energetske siromaštvu ili u riziku od energetske siromaštva (Getaldić i sur., 2020). Bez obzira na navedene manjkavosti, unazad zadnjih par godina, vidljivi su veći naponi vladajućih struktura, koje nastoje odgovoriti na problem energetske siromaštva uvođenjem dugoročnih mjera suzbijanja energetske siromaštva tj. provođenjem mjera povećanja energetske učinkovitosti kućanstava (Grdenić i sur., 2020). U navedenom kontekstu borbe protiv energetske siromaštva socijalni radnici igraju važnu ulogu posrednika, informatora, katalizatora promjena, koordinatora te učitelja stavljajući u fokus socijalnu dimenziju energetske siromaštva i prava energetske siromašne populacije (Rogulj i sur., 2021). „Siromaštvo je neprijatelj ljudskih prava...“ bez obzira koji oblik poprimi, „...a države su uspješne u onoj mjeri u kojoj se brinu za svoje najranjivije.“ (Vidović, bez dat., prema Barbarić, 2021).

9. LITERATURA

1. Bajo, A. i Klemenčić, I. (2015). Solidarna naknada za električnu energiju. *Porezni vjesnik*, 24(10), 121-124.
2. Ballester, J., Quijal-Zamorano, M., Turrubiates, R. F. M. i Pegenaute, F. (2022). Heat-related mortality in Europe during the summer of 2022. *Nature Medicine*, 29(7), 1-10.
3. Barbarić, Đ. (2021). *Siromaštvo – mrlja na savjesti čovječanstva*. Split: Udruga MoSt.

4. Bežovan, G., Puljiz, V., Šučur, Z., Babić, Z., Dobrotić, I., Matković, T. i Zrinščak, S. (2019). *Socijalna politika Hrvatske*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
5. Culver, L. C. (2017). *Energy Poverty: What You Measure Matters*. Stanford: Stanford University.
6. Direktiva (EU) 2018/2001 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. prosinca 2018. o promicanju uporabe energije iz obnovljivih izvora (preinaka). *Službeni list Europske unije*, 48/2018.
7. Direktiva (EU) 2019/944 Europskog parlamenta i Vijeća od 5. lipnja 2019. o zajedničkim pravilima za unutarnje tržište električne energije i izmjeni Direktive 2012/27/EU (preinaka). *Službeni list Europske unije*, 10/2019.
8. Direktiva (EU) 2023/1791 Europskog parlamenta i Vijeća od 13. rujna 2023. o energetske učinkovitosti i izmjeni Uredbe (EU) 2023/955 (preinaka). *Službeni list Europske unije*, 15/2023.
9. Direktiva (EU) 2024/1788 Europskog parlamenta i Vijeća od 13. lipnja 2024. o zajedničkim pravilima za unutarnje tržište plina iz obnovljivih izvora, prirodnog plina i vodika, izmjeni Direktive (EU) 2023/1791 i stavljanju izvan snage Direktive 2009/73/EZ (preinaka). *Službeni list Europske unije*, 1788/2024.
10. Direktiva (EU) 2024/1275 Europskog parlamenta i Vijeća od 24. travnja 2024. o energetske svojstvima zgrada (preinaka). *Službeni list Europske unije*, 1275/2024.
11. Društvo za oblikovanje održivog razvoja. (bez dat.). *O nama*. Preuzeto 02.08.2024. s <https://www.door.hr/o-nama/>
12. Društvo za oblikovanje održivog razvoja. (2023). *Centar za borbu protiv energetske siromaštva*. Preuzeto 02.08.2024. s <https://www.door.hr/centar-za-borbu-protiv-energetskog-siromastva/>
13. Družić Ljubotina, O. i Kletečki Radović, M. (2011). Siromaštvo i socijalni rad: koliko je siromaštvo doista „tema“ socijalnog rada?. *Ljetopis socijalnog rada*, 18(1), 5-29.
14. Državni zavod za statistiku (2024). *Pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti u 2023*.
15. Državni zavod za statistiku (2024). *Zaposleni prema spolu po županijama u drugom tromjesečju 2024.*
16. *Energy poverty in the EU*. (2023). Europska unija: Europski parlament.
17. European Climate Foundation. (2023). *Tackling energy poverty in Europe*. Preuzeto 02.08.2024. s <https://europeanclimate.org/stories/tackling-energy-poverty-in-europe/>

18. EUR-lex. (bez dat.). *Otvorena metoda koordinacije*. Preuzeto 02.08.2024 s <https://eur-lex.europa.eu/HR/legal-content/glossary/open-method-of-coordination.html>
19. Europska klimatska fondacija. (2019). *European energy poverty index (EEPI)*. Hag: Europska klimatska fondacija.
20. Europska komisija. (2023). *National indicators*. Preuzeto 02.08.2024. s <https://energy-poverty.ec.europa.eu/epah-indicators>
21. Europska komisija. (2023). *Komisija potvrdila izmijenjeni hrvatski plan za oporavak i otpornost u vrijednosti od 10 milijardi eura, uključujući poglavlje o planu REPowerEU*. Preuzeto 02.08.2024. s https://croatia.representation.ec.europa.eu/news/komisija-potvrdila-izmijenjeni-hrvatski-plan-za-oporavak-i-otpornost-u-vrijednosti-od-10-milijardi-2023-11-21_hr
22. Hu, J., He, Y., Hao, X., Li, N., Su, Y. i Qu, H. (2022). Optimal temperature ranges considering gender differences in thermal comfort, work performance, and sick building syndrome: A winter field study in university classrooms. *Energy and Buildings*, 254 (111554).
23. Institut za javne financije. (2024). *Novi IJF Osvrt: Okolišni porezi u Hrvatskoj i Europskoj uniji*. Preuzeto 02.08.2024. s <https://www.ijf.hr/hr/novosti/detalji-konferencije//novi-ijf-osvrt-okolisni-porezi-u-hrvatskoj-i-europskoj-uniji,3595.html>
24. *Integrirani nacionalni energetska i klimatski plan za Republiku Hrvatsku za razdoblje od 2021. do 2030. godine*. (2019). Zagreb: Ministarstvo zaštite okoliša i energetike.
25. *Izmjene i dopune Generalnog urbanističkog plana Grada Zagreba 2024*. (2024). Zagreb: Zavod za prostorno uređenje Grada Zagreba.
26. *Izješće o namjenskom trošenju sredstava za isplatu pomoći za opskrbu energijom ugroženih kupaca u 2023*. (2024). Zagreb: Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike.
27. *Izješće pučke pravobraniteljice za 2023. godinu*. (2024). Zagreb: Ured pučke pravobraniteljice.
28. *Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Europskom vijeću, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – Europski zeleni plan*. (2019). Bruxelles: Europska komisija.
29. *Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija - Spremni za 55 %: ostvarivanje klimatskog cilja EU-a za 2030. na putu ka klimatskoj neutralnosti*. (2021). Bruxelles: Europska komisija.

30. *Kratki vodič o Europskoj uniji – 2024.* (2024). Strasbourg: Europski parlament.
31. Mari-Dell’Olmo, M., Oliveras, L., Vergara-Hernández, C., Artazcoz, L., Borrell, C., Gotsens, M., Palència, L., López, M. J. i Martínez-Beneito, M.A (2022). Geographical inequalities in energy poverty in a Mediterranean city: Using small-area Bayesian spatial models. *Energy Reports*, 8, 1249-1259.
32. Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike. (2024). *Usvojen šesti paket mjera za ublažavanje inflatornih učinaka i porasta cijena energenata vrijedan.* Preuzeto 02.08.2024. s <https://mrosp.gov.hr/vijesti/usvojen-sesti-paket-mjera-za-ublazavanje-inflatornih-ucinaka-i-porasta-cijena-energenata-vrijedan/13351>
33. Getaldić, A., Grdenić, G., Horvat, M., Robić, S. i Rogulj I. (2020). *Preporuke za suzbijanje energetske siromaštva u Gradu Zagrebu.* Zagreb: Društvo za oblikovanje održivog razvoja.
34. *Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišene poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2022. godini.* (2023). Zagreb: Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike.
35. Grad Zagreb. (2023). *Povjerenstvo za provedbu Programa suzbijanja energetske siromaštva na području Grada Zagreba za razdoblje do 2030. godine.* Preuzeto 02.08.2024. s <https://www.zagreb.hr/en/povjerenstvo-za-provedbu-programa-suzbijanja-energ/188781>
36. Gouveia, J. P., Palma, P., Bessa, S., Mahoney, K., Sequeira, M., NOVA School of Science and Technology i NOVA University of Lisbon. (2022). *National indicators: Insights for a more effective measuring.* Lisabon: Energy Poverty Advisory Hub.
37. Grdenić, G., Delimar, M. i Robić, S. (2020). Framing the context of energy poverty in Croatia: A case-study from Zagreb. *Energy Policy* 147(2020).
38. Franssen, M. M. i Holemans, D. (2021). *Klima, radna mjesta i pravednost – Za zelenu i socijalno pravednu tranziciju.* Bruxelles: Zelena europska zaklada.
39. Međimurska energetska agencija. (2021). *Smjernice za planiranje smanjenja energetske siromaštva za jedinice lokalne i regionalne samouprave.* Čakovec: Međimurska energetska agencija.
40. Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine. (bez dat.). *Program energetske obnove višestambenih zgrada za razdoblje do 2030. godine.* Preuzeto 02.08.2024. s [26](https://mpgi.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-50/energetska-ucinkovitost-u-</p></div><div data-bbox=)

[zgradarstvu/strateski-dokumenti-programi-i-projekti/program-energetske-obnove-visestambenih-zgrada-za-razdoblje-do-2030-godine/14147#:~:text=Program%20energetske%20obnove%20vi%C5%A1estambenih%20zgrada%20za%20razdoblje%20do,30%2C84%20milijuna%20m%C2%B2%20obnovljenih%20zgrada%20do%202030.%20godine.](#)

41. *Nacionalni akcijski plan energetske učinkovitosti za razdoblje od 2022. do 2024. godine.* (2022). Zagreb: Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja.
42. *Nacionalni plan oporavka i otpornosti 2021.-2026.* (2021). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske.
43. Odluka o osnovici za izračun iznosa zajamčene minimalne naknade. *Narodne novine*, 158/2023.
44. Odluka o osnovici za izračun iznosa drugih naknada u sustavu socijalne skrbi. *Narodne novine*, 23/2022.
45. Odluka o kriterijima i mjerilima za financiranje troškova stanovanja te iznosu sredstava za pojedinu jedinicu lokalne samouprave za 2023. godinu. *Narodne novine*, 5/2023.
46. Odluka o visini naknade za korištenje prostora koje koriste proizvodna postrojenja za proizvodnju električne energije. *Narodne novine*, 84/13, 101/13, 72/15.
47. Pravilnik o energetske bilanci. *Narodne novine*, 33/2003.
48. Pravilnik o sustavu obveze energetske učinkovitosti. *Narodne novine*, 41/2019.
49. Pravilnik o sustavu za praćenje, mjerenje i verifikaciju ušteda energije. *Narodne novine*, 98/2021.
50. Preporuka Komisije (EU) 2020/1563 od 14. listopada 2020. o energetske siromaštvu. *Službeni list Europske unije*, 1563/2020.
51. Preporuka Komisije (EU) 2023/2407 od 20. listopada 2023. o energetske siromaštvu. *Službeni list Europske unije*, 2407/2023.
52. *Program suzbijanja energetske siromaštva koji uključuje korištenje obnovljivih izvora energije u stambenim zgradama na potpomognutim područjima i područjima posebne državne skrbi za razdoblje do 2025. godine.* (2021). Zagreb: Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine.
53. *Program suzbijanja energetske siromaštva na području Grada Zagreba za razdoblje do 2030. godine.* (2023). Zagreb: Gradska skupština Grada Zagreba.

54. Robić, S. (2016). *Energetsko siromaštvo u Hrvatskoj – rezultati istraživanja provedenog u Sisačko-moslavačkoj županiji*. Zagreb: Društvo za oblikovanje održivog razvoja.
55. Robić, S. i Ančić, B. (2018). Exploring health impacts of living in energy poverty: Case study Sisak-Moslavina County, Croatia. *Energy & Buildings* 16(2018), 379-387.
56. Rogulj, I., Kuhar, M. i Eppert, M. (2021). *Analiza energetske siromaštva u Hrvatskoj*. Zagreb: Društvo za oblikovanje održivog razvoja.
57. Slabe-Erker, R. (2002). Porez na ugljik kao mjera smanjenja emisije ugljičnog dioksida. *Financijska teorija i praksa*, 26(3), 631-655.
58. Strategija niskougljičnog razvoja Republike Hrvatske do 2030. s pogledom na 2050. godinu. *Narodne novine*, 63/2021.
59. Uredba o izmjeni Uredbe o kriterijima za stjecanje statusa ugroženih kupaca energije iz umreženih sustava. *Narodne novine*, 28/2024.
60. Uredba o kriterijima za stjecanje statusa ugroženih kupaca energije iz umreženih sustava. *Narodne novine*, 95/2015.
61. Uredba o kriterijima za stjecanje statusa zaštićenog kupca u uvjetima kriznih stanja u opskrbi plinom. *Narodne novine*, 65/2015.
62. Uredba (EU) 2018/1999 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. prosinca 2018. o upravljanju energetske unije i djelovanjem u području klime, izmjeni uredbi (EZ) br. 663/2009 i (EZ) br. 715/2009 Europskog parlamenta i Vijeća, direktiva 94/22/EZ, 98/70/EZ, 2009/31/EZ, 2009/73/EZ, 2010/31/EU, 2012/27/EU i 2013/30/EU Europskog parlamenta i Vijeća, direktiva Vijeća 2009/119/EZ i (EU) 2015/652 te stavljanju izvan snage Uredbe (EU) br. 525/2013 Europskog parlamenta i Vijeća. *Službeni list Europske unije*, 55/2018.
63. Uredba o mjesečnom iznosu naknade za ugroženog kupca energenata, načinu sudjelovanja u podmirenju troškova energenata korisnika naknade i postupanju Hrvatskog zavoda za socijalni rad. *Narodne novine*, 31/2022.
64. Zakon o energiji. *Narodne novine*, 120/12, 14/14, 95/15, 102/15, 68/18.
65. Zakon o energetske učinkovitosti. *Narodne novine*, 127/14, 116/18, 25/20, 32/21, 41/21.
66. Zakon o Fondu za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost. *Narodne novine*, 107/03, 144/12.

67. Zakon o obnovljivim izvorima energije i visokoučinkovitoj kogeneraciji. *Narodne novine*, 138/21, 83/23.
68. Zakon o otpisu dugova fizičkim osobama. *Narodne novine*, 62/18.
69. Zakon o regulaciji energetske djelatnosti. *Narodne novine*, 120/12, 68/18.
70. Zakon o socijalnoj skrbi. *Narodne novine*, 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23.
71. Zakon o tržištu električne energije. *Narodne novine*, 111/21, 83/23.
72. Zakon o tržištu plina. *Narodne novine*, 8/18, 23/20.
73. Zakon o tržištu toplinske energije. *Narodne novine*, 80/13, 14/14, 102/14, 95/15, 76/18, 86/19.
74. Vijeće Europske unije. (2023). *Detaljnije o planu REPowerEU*. Preuzeto 02.08.2024. s <https://www.consilium.europa.eu/hr/infographics/repowereu/>
75. Živčić, L., Robić, S., Kisyov, P., Tkalec, T. i Ilievski, Ž. (2017). *Fighting energy poverty: achievements and lessons of project REACH*. Zagreb: Project REACH partners.
76. Živčić, L., Tkalec T. i Robić, S. (2016). Energy poverty: Practical and Structural Solutions for South-East Europe. *Sociology and Anthropology* 4(9), 789-805.